Vide the names of
the Members, p. 3
28. 49 & 57

Presented & Sworn
Party, by the Late
Edward Jones, Esq.
& the Prince of
Wales. Mr. Jones
Elect. Sept. 26 & 24
Regni 72

Vide the names of
the Members, p. 3
28. 49 & 57

Presented & Sworn
Party, by the Late
Edward Jones, Esq.
& the Prince of
Wales. Mr. Jones
Elect. Sept. 26 & 24
Regni 72

Dr. John Davies the
author of this book
was educated at
Ruthen School, thence
he went to Jesus College
Oxford — took his
Doctor's degree in
1616 — He published a
Grammar in Welsh in
1621 — a Welsh & English
Dictionary in 1632
He was an eminent
scholar & a great col-
lector of the works of
the Welsh Bards. He
died in 1644. JP

FLORES
OETARUM BRITANNICORUM
Sef
Blodeuog waith
y Prydyddion Brytannaidd.

O gasgliad J. D. SS. Th. D.
fal yr y dys yn teby gu.

Y Cymru mwyn ion cym'rwch, y Llyfr hwn
Holl frodyr darllenwch;
Di sar yw a difyrwch,
A llawn Lüdd, ond el i'r llwch.

Os beia neb wrth ysbio, beien,
Lle na bwyf yn gwrando,
Bydded fwyn beied fynno,
Beied a diseied so.

Printiedig yn y *Mwythig*, gan *T. Jones*
dros *D. Lewys*. 1710.

Llythyr at y Darllenydd.

Y Cymro diledryw.

YN gymmaint a dyfod i'm llaw, y caſgl
aã hwn, o eiddo'r Dyſgedig, a'r Parc
edig Ddoctor, J. Dafis, hŷd a'r ddeallais, a a
wodd ef. Flores Poetarum Britannicorum
mi dybiais yn ſuddiol eì Brintio; yn gyſt
er mwyn ei Awdwr Parchedig, (yr hwn
haeddodd fwy ar law pob Cymro, nag a al
ont fyth dalu'r pwyth iddo) ac er mwyn y Llyſ
ei hun, yr hwn ſŷdd yn cynnwys llawer
Ddyſgeidiaeth, a Chelfyddŷd. Myſi chwa
negats ychydig atto, ac a oſodais rai pethe
hŷddiol eraill allan gydâg ef. Gobeithio n
bydd yn anghymmeradwy gennyt, gan fy mw
yn gwybod hyn; os na wna ddaioni, na wn
chwaith mo'r niwaid itti. Os bydd neb a
farnu a chablu, hyn a dd'wedaf. Na farne
nes deall, dealled a barned, Os derbyn
hyn o'm poen a'm llafur, f'allai (os Du
a'i myn) mewn amſer, y cei ychwaneg.

Yr eiddot yn yr Arglwydd,

Llan-Llawddog,
Gor. 10. 1710.

Dafydd Lewys.

FLORES
POETARUM BRITANNICORUM

Y dau Addaf. Adami duo.

DAu Addaf oedd dydd a fu,
Od air weithian i draethu;
Un diriaid enw daiarol,
Un o Nef, awn yn ei ôl.
Trown yngod, rhag trin angall.
Yr holl lu, o hwn i'r llall. *Raff. R.*

" Un Adam ddinam i'w ddydd, a'n gwthiodd
" I gaethfyd tragywydd,
" Ag ail Adam, gweledydd,
" Ar bren croes a'n rhoes yn rhydd.

Gweniaith. Adulatio.

Na chredwch air gwych rhydeg,
Antur o dwyll ond trwy deg.
Gwenwyn ni wn gan un Iaith,
Mwy na gwenwyn, mewn gweniaith. *T. A.*

Adeilad ar y graig nid ar y tywod
Edificandum in Solido, non in arena.

Adeilad trwch, ar dâl traeth,
Dŵr a'i bawdd, drwy wybyddiaeth.
Llunia adail, lle nodir,
Lle nid êl, y llanw i dir. *W. Ll.*

Oedran a phara petheu Bydol a phetheu Nefol. Ætates & durationes rerum.

TRi oedran hoywlan helynt,
Trioedd a fu gyhoedd gynt.
Tri oed pawl Gwern a fernir,
Ar Gi da mewn Erwgoed ir.
A thri oed Ci, iaith hoywryw,
Ar Farch, da ei barch er byw.
Tri oed march dihafarchdroed,
Ar Wr, ond bychan yw'r oed?
Tri oed Gŵr herwr hoywrym,
Ar yr Hŷdd, llamhidydd llym.
Tri oed Carw hwyrfarw, hirfa'n,
Ar Fwyalch goed, eurfalch ga'n.
Tri oed y Fwyalch falchdeg,
Ar Dderwen mewn Dairen deg.
Teir oés Derwen a enwir,
O Warrant hên ar Rwnn tir.
Er hyd oes Dâr iw harwain,
Byr para'r hwya o'r rhain.
Pob un o hyn rhwyfyn rhôd,
A ddeifydd yn ddiarfod.
" Nid gwiw i neb wrth'nebu,
" Mor ing y daw'r Angeu du.
" Angeu ni âd yn angof,
" Na gwyllt na diwyllt na *dôf*.
Ni a gweifion Iôn gwiw fyth,

Y gwr *fry*, a bery byth;
Yn y *Nef* yn Bendefig,
Heb drangc heb orphen a drig;
Heb liw nos, gwiwnos ganu,
Heb fwg, heb dywyllwg du.
Iechyd heb orfod ochain,
O Glwyf mor iached â'r Glain.
Pawb yn ddengmlwydd, arwydd Iôr,
Ar hugain, heb ddim rhagor.
Lle mae pob prif ddigrifwch,
A Phlâs ein Pennadur ffŵch.
Gochel uffern gethern gaeth,
A'i helwyr, drwy hŷ alaeth.
Lle mae'n barod, cyfnod câs,
Bacheu, cigweinieu gwynias:
A'r Eiry gwynn, cyn cannoed,
A'r Jâ ni thoddes erioed.
A magleu, rhwydeu mal rhod,
Megineu, Peirieu parod.
Awn bob ddau â golauad,
I Eglwys Duw ein glwys Dad,
A thalwn, (pam na thelîr,)
Offrwm a degwm o dir. *Iolo.*

Ceraint. Amici, Clientes, & cognati in precio habendi.

GWŷr a wna'r gŵr yn wrol.
Gŵr a wna gwŷr yn ei ôl. *Llo.*

Gwr a wella'r gwyr wellwell,
A gwyr a wna'r gwr yn well. *D. N.*
Naws Carennydd, nis crina,
Cywir a dwys, fydd Câr da.
Gwell ydyw, ac o llidir,
Gâr yn d'ol nag Aur neu Dir. *S. T.*
Trowch o wenwyn, trwy 'ch iawnwaed,
Triagl yw gwynt arogl gwaed. *T. A.*
A garo lladd ei Geraint,
A gyll ei frig oll a'i faint. *For F.*
A dreiſio 'i wyr a'i draſſau,
A all yn hawdd oll wanhau. *W. LL.*
Crin yw dyn, câr ni'dwaenir,
Nid câr da, ond Acr o dir. *S. T.*
A ſo balch ef â heb wyr. *D. N.*

Cas Ceraint. Amicorum diſcordia. Lingua cohibenda.

Câr yn cyhuddo arall,
Hawdd i'r llaw, gyhuddo'r llall.
Noethed bawb, nithied heb wir,
Fai gilydd, ef a goelir.
Gair a drig ar y drygwaith,
A'i liwio'r gwaed lawer gwaith.
Cywilydd câr dros arall,
O bai wir llwyr yw bai'r llall.
Attal ſaeth nid dilys ynn,
A êl unwaith o linyn. *T A.*

Adſyd

Aofyd a Gwrthwyneb. *Affectio purgat.*

A nithio gloyw wenith glàn,
Y llerr oll a yrr allan. *O. G.*

Cariad, Ofn, Elewyd. *Amor, Metus, Fortitudo.*

TRrwy eirieu llid, y try'r llaill,
Trwy gariad, y trig eraill. *H. D.*
Ofn dy lu o fewn dy wlad,
Etto goreu i ti gariad.
Gwell yw bodd, a gallu byw,
Na dwyn ſwydd, dyn ſy heddyw. *T. A.*
Gwell rhy draws heb gydnaws gwan,
Yn rhyw dro, na rhy druan.
Argoel yw, ni lywir gwlad,
Oni cheir, ofn a chariad.
Da yw'r maen lle bai dair mil,
Yngod gydâ'r Eſengil. *R. Ll. R. R.*
Na phar d'ofn Offeiriad wyd. *T. A.*
Ni mynn cariad ei wadu,
Na'i ddangos i lios lu. *D. G.*
Mae'r Ddihareb mo'r ddirras,
Na bu gu iawn na bai gas. *I. Deul.*

I'r pant y rhed y dwr. *Aquæ defluunt*
Y dwr pûr a red i'r pant.

Creſft. *Ars.*

Gwell yw Crefft meddir, hir lûd,
Na Gwylan, *Befr*, na Golud. *D. G.*

Cybydd-dod, Elusení, Haelioni. Avaritia, Eleemosyna, Liberalitas.

Crino dŷn yw cronni da. *T. A.*
Na âd drachwant yn drechach,
Nid yw'r byd onid awr bach. *S. T.*
Cymmer drwy wychder dy ran,
Gad i eraill gadw arian. *T. A.*
Iawnach i Gybydd enwir,
Garu Duw nag Erw o dir;
A phrynu *Nef* trwy lefair,
Gan Dlawd er Cerdawd y cair.
Pryned ddyn prin oed ei ddydd,
A'i dda, *Nef* iddo'n ufydd.
Beth a dàl onid dialedd,
Da'r byd wrth fyned i'r bedd? *M. R.*
Colli'r cluftiau cau cedyrn,
Cilwg hir, cyn cael y Cyrn. *G. Gr.*

Drygfoes. Audacia. Invercundia

Ef ai'r Afr wrth ei ffafriaw,
Oll o'r drws, ir Allor draw. *L. Mon.*

Antur. Ausus.

Ni chafad prŷd na chyfoeth,
Trin ddwys heb anturio'n ddoeth. *B. Br.*

Ymdrech

Ymdrech y cnawd a'r Yspryd.
Carnis & Spiritus pugna.

Ymargio'm blino'n ddwy blaid,
Mae yno 'nghorph am Enaid.
Yr Enaid ni chàr ronyn,
Garo y Corph, gorwag gwyn;
Ni fyn y corphyn pe caid,
Iddo a fynno t'enaid.
F'enaid, o caid, a fyn cael,
Fwyd o *Nef* dan ei afael.
Y corph a fynn, heb nac cau,
Gael iddo, win a Gwleddau.
Yr Enaid, yn wirionnach,
A dan y byd, fal dyn bach:
Y corph a fynn a'r llyn llawn,
Ragoriaeth, ar y gwiriawn.
Chwannog yw'r corph bywiog bach,
I feddwi, a chyfeddach:
Gofyn y mae am gyfedd,
Gofyn mae, drachgefn y medd. *L. G.*

Crist yw ein ceidwad. Christus unicum Sacrificium & unica salus. Ejus Vulnera.

Nid oes offrwm, trwm yw'r tro,
Dên Duw ufydd, ond efo. *R. R.*
Goreu pardwn, gwn a gaid,

Gwaed yr Oen, gadw'r enaid. *S. T.*
Ceiſio gwilio, pob gweli,
Ar Dduw *Nef*, yr oeddwn i;
Un man cyſan nis ceſais,
Heb gael ei waed, a heb glais. *Ff. B. bir.*
" Ni all Angel penfelyn,
" Na llu o ſaint, ddim lles yn;
" Na neb ond un a'i aberth,
" A roes i ni, Râs a nerth. *G. Ff. Ll. F.*
" Pwy ar ôl a ddûg ddolur,
" Er tynnu pawb o'r tân pûr?
" Ni fydd yn yr oes a fo,
" Un Brenin, mwy a'n pryno.

Y Nef. Cælum. vi. Ætates, & Mor

Da yw *Nef*, ir dyn afiach;
A da yw *Nef*, i'r dyn iach. *L. G.*

Cyttundeb. Concordia.

Da'r ardd Ychen, mewn pen pant,
A chyttun, o chydtynnant *W. Ll.*
Cymmer reſſwm, trwm bod rhôch,
A dod reſſwm, da droſſoch. *T. A.*

Cyngor. Conſilium.

Bwrw tŷ ſy well, Brutus hâd,
O gyd âlw, nâg adeilad· *T. A.*

Gw

Gwir diau caiff gwrda call,
Gyngor gan un lleſg angall. *S. T.*
Llew enwog, gallai annoeth,
Ynghwrr dyſg, gynghori doeth. *S. T.*
Ef a gaid dyſg, fagad hardd,
Gan ynfyd, ac unionfardd. *T. A.*
" O rhoi gyngor, rhag angen,
" Edrych bwy, a droech ei ben.
" O gelli roi i gall ran,
" Ac i angall, nâg yngan.
" Deall y gair, diwall gwych,
" Gwna d'atteb, cyn y dwettych.
" Gwilia byth, beunydd lle bych,
" Yn ddiddadl, a ddywedych;
" Am bwy'r aeth, a pha draethen,
" Ac wrth bwy, y gair o'th ben *O. G.*
" Na ro d'arian, allan wr,
" Heb wyſtl it, er neb Boſtiwr;
" Ac o rhoi, drwg yw'r rheol,
" Cei lawn waith i'w cael yn ol.
" At Gyfreithwr, gwladwr glan,
" Na ddyred yn ddi arian;
" Nid pleſſer, dy fatterion,
" I'r gwr braiſg heb Aur ger bron.

Hygoeledd. Credulitas.

A goelio pawb, y glew pûr,
Eddaw'n waith, iddo wneuthur *T.*

Clyw'r ddeuchwedl, claiar ddichell,
Calon bûr, cyn coelio'n bell. *S. T.*

Duw. Deus.

Nid oes Arglwydd ond Jesu,
Na Brenin gorllewin llu. *Solo.*
Gwell yw Duw, na gallu dyn. *O, G.*
O bydd cyfyng, heb eudduw,
Gan ddyn, mae'n ehang gan Dduw. *G. J. H*
Duw a ry gwymp, i'r drwg wr;
Duw a gyfyd, ei gofiwr. *H, Ar.*
Oes im ddim o ddaioni,
Onid a wnaeth, ein Duw ni. *D. Ed.*
Rhan dda iawn, rhan Dduw yna,
Yw rhoi dawn fyth i'r rhai da:
Rhan dyn, o'r nodeu uniawn,
Yw gwedi dêl, gadw y dawn. *S. T,*
Dialedd Duw, ai olwg,
A ddaw yn drwm, i ddyn drwg.
Difrys y denfyn Duw fry,
Y dialedd, lle dyly. *D. Il,*
Ira rhodd, ar wyr heddyw,
A goreu ſtâd, yw gras Duw. *H. Ar.*
Rhaid i'r un, y rho Duw ras,
Bydgerdded, gydâg Urddas. *T. A.*
Mwya gras, yw ymgroeſi. *S. T.*
Gwaith blin, ac annoethineb,

Ymryſon

Ymryſon oll, am ras neb. *T. A.*
Ni fynno, Duw *Nef* anwyl,
Ni lwydd, ac nid rhwydd yr hwyl. *Sim. F.*
Y mae'n well, be deellyn,
Byth Duw, na gobeithio Dyn. *S. T.*
Gwae a gred, Uwch caledawr,
Ddim oll, ond i Dduw mawr. *Solo.*
Namyn a ddywettwy, o Dduw a mab Mair
Nid oedd iawn i ddyn, ddywedyd gair. *Br. F*

Anghyttundeb. Diſcordia facile orta, difficulter ſopita.

Goddaith a roir mewn Eithin,
Gwanwyn cras, trwy'r gwynnon crîn;
Anhawdd fydd ei diffoddi,
Ac un dyn, ai hennyn hi.
Athrodion gweiſion y gwyr,
A bair adwyth, rhwng brodyr:
Geirieu da a gwyr iw dwyn,
A ddiniſtr, y ddau wenwyn. *D. ſ. D.*
Ar Jeſu, mae rhannu rhod,
Ac o gythraul goeg athrod. *L. G.*

Blaenor. Dux Fortis.

Peth a yrr blaen, byth ar blaid?
Blaenor a byw ei lonaid. *T. A.*
Gwſer yw Llu efal i'r llawr,
Pob bai lonydd, y blaenawr. *S. C.*

Elusen. Eleemosyna: vi. Avaritia, Liberalitas.

A rydd hael, yw'r eiddo 'i hun. *T. A.*
Dyn a ran, da yn ei raid,
Duw a ran, da i'r enaid. *G. Gl.*
Na roed neb, cywirdeb call,
Er gwst, Aur ar gost arall.
A so hael gafael gysun,
A hŷ, bid o'i dda ei hûn: *G. Ll.*
Ni wyr y llawn, o'r holl iaith,
Wich y gwâg, orwâg araith.
Pam nad ystyr, byrr yw'r byd,
Goludsawr, wrth galedsyd? *S. T.*

Siampleu. Exempla:

Cyngor periglor Eglwys,
Ydoedd i ddyn (pand oedd ddwys)
Gwna archwy yn gynhyrchiol,
Union farn, ac na wna'n fôl.
Ninneu o'n rhwysg, a'n ynni,
Union a wnel, a wnawn ni.
Yn ôl anwiredd y naill,
Anwiredd a wna eraill. *M. R.*

" Rhysedd iawn; rhyw fodd ewyn:
" Meddaled yw, meddwl dyn!
" Na wêl dyn engyn angall,
" Y llûn y syrthiodd y llall.

Llyzall

Llygattyn. Fascinatio.

Arwyddion Diawl ar ddyn du,
Yw tonnog, lygattynnu.
Ni ddaw un tro'n dda, ond drwg,
Ac a welo drwg olwg.

Dlewder. Fortitudo. vi. Amor. Vecordia.

Nid yw rhyfel un helynt,
Mal ar gyrph, y milwyr gynt.
Nid arfod, yn y dyrfa,
I berchi dyn, a braich da.
Egwan ddyn, a gwain o ddûr,
A dyrr nerth, a Dwrn Arthur.
Nid gwaeth Corr ffraeth, lle cair ffrawd,
Na *Samson*, os â ymsawd. *Edm. P.* I'r Gwn
Dewr a gair, ei drugaredd. *W. Ll.*
A fo dewr hael, ar fyd rhwydd,
Nid i lesg, y deil ysgwydd.
Pam mai rhaid, o baid yn ben,
Droi'r gwnn, i daro'r Gawnen? *W. Ll.*
Na wna gynnen, â gwannwr,
Heb weddi gwan, heb wedd gûr.
Lle bu ryw gam, llwybr a gaid,
Gwnewch iawn, er gwyn i'ch Enaid. *T. A.*
Am air chwyrn, cymmerwch iawn,
Myn degwch, mwy na digawn.
Am weithred drom, o throid dryll,
Gwna weithred, neu'r gwayw'n wythddyll

Po

Pe lladd. er pwyllo heddyw,
Pryfia di, pa ryw fyd yw.
Byd twyll, heb adnabod dŷn,
Baedd drûd, adnebydd dridyn:
Dy gyftal, od ai goftî,
Dy well dy waeth, deall di.
Na chyffro un, uwch ei ffrwyth,
Ac na ddeffro, gan ddiffrwyth. *T. A.*
Gwna gadarn, gynnig oed'aw;
Gwrando wan gwirion o daw.
Na chlyw, mwy na choel ewyn,
Flas y dwr, ar falais dyn.
Fe wna gwan, o fewn ei garn,
Ryw hoccedion, i'r cadarn. *T. A.*
Eiriach y neb, archo nawdd. *T. A.*
Ni bydd gwan, heb iddo garn. *T. A.*
Gŵraidd a gyrraidd ei gas. *D. Ll.*
Lluddias urddas i ddewrddyn,
Lluddias Môr, lle'dd â os myn. *G. Gl.*

Cymmiwch. Frugalitas.

A bryno tir, a braint da,
Yn ei ardal, â'n ŵrda.
A wertho tir wrth y tai,
Efo weithian, a fethai. *L. G.*
Teyrn i Deſyrn, od â,
Ei draul, a gymmedrola. *H. D.*

Dyn. Homo.

Ni bu yma, neb ammarch,
Un wedd yw pawb ond eu parch.

Dir

Dir yw i bob aderyn,
Dyſgu amrhydeddu dŷn:
I ddyn e orwedd annoſ,
Ac ar ei law, e ddaw'n ddoſ. *G. Ll.*
Rhyfedd diwedd blodeuyn,
A rhyfedd yw diwedd dŷn.
Dyn bob gronyn a grina.
Sal y dyn blodeuyn da. *L. G.*
Tyſu o goed diofer,
Y bu ſal, pob aſal pêr.
O cynhara, cyn hiroes,
Ni ddell yn niwedd ei oes. *T. A.*
Ni phery gloywder ſeren,
Na'i phryd, ond ennyd i wen.
Dail Ieuainge, hyd wyl Ieuan,
A bery'n glos, ar bren glàn:
Wedi hynny oed hen-nyth,
Wiwach grinach, bellach byth.
Ar un ſud, er nas edwyn,
I meſſur Duw, amſer Dŷn. *B. Br.*
Eſu, ai hud yw'r oes hon,
I adeilodd hudolion?
Dail a ddigwydd bob blwyddyn,
Dis a'i dwyll, ydyw oes dyn. *L. G.*
Parfu megis ar derſyn,
I dydd, felly derfydd dŷn.
Dabolaeth mab a welir,
Barhau, ſal bore hir:
Diau i'r mab, wedi'r maeth,
Un greulawn, ddwyn gwrolaeth;

Dir

Wedi

Wedi hynny, daw henaint,
Ac yn hen, gorwedd gan haint.
Yna nosa, dan Jesu,
Einioes y dŷn, yn nos du. *G. Gl.*
Tri modd, pond da'r ymweddyn,
Hudol, a Dis, a hoedl dyn? *T. A.*
Yn eu dadl, echdoe'n d'wedud,
Ddoe'n syw iach, a heddyw'n sud. *L. G.*
Breuola braw i'w Elyn,
Dim a'r y ddaiar yw dyn. *Iolo.*
'Breuach na barr o ewyn,
'Yn ei ftâd, yw einioes dyn. *L. G.*
Duw biau, nodi bywyd,
Duw ba beth, a dyb y byd? *T. A.*
Pob cadarn, a sarn hyd fedd,
A wnai Dduw'n wan ei ddiwedd. *L. M.*
Gan rai wrth ganu yr oedd.
Ymryson, am yr oesoedd:
Un a'i heirch, megis Noe hên,
I oed Eryr a Derwen;
I'r Llew y tebygai'r llaill,
I Geirw y tebyg eraill.
Ni thebygwn hwn, i Hydd,
Nag i Adar, neu goedydd.
Difai gennyf ei dyfiad,
Dwyn oed hir, a dawn y tâd. *H. C, L.*
'Cwyno'r ydwyf, rhag henaint,
'Cwyn hir gan ddryghin a haint.
'Cwyno anwyd, cyn ennyd,
'Colles oll y gwres a'r gwryd.

Gwdn

Gwden anwydog ydwyf,
Gwedi nerth, gwywa dyn wyf.
Tra fum i mewn tyrfau mawr,
Was ynfyd, Ifangc ſonfawr;
Ebrwydd ehydrwydd hoywdrum,
A chryf iawn, yn chware ſûm: *I Br. H.*
Di eiddil, a da oeddwn,
A chryf, a gorwyllt a chrwn:
A hefyd eſgyd yſgawn,
I ben yr allt, buan r'awn:
Trin y bel, a phob helynt,
A rhedeg fal gwaneg gwynt.
Heddiw os i'r Rhiw yr af;
O arfeddyd, hwyr fyddaf. *S. C.*
Lle bo'r gamfa ſerra fach,
Llymſi fyddaf, yn llamſach.
Ni chredir, nychu'r ydwyf,
Y rhodia'i mwy, rhy drwm wyf.
Un liûn yw hûn, a henaint,
Yn fûl, gan ofal a haînt:
Yſceirieu yn yſcyrion.
Y ſydd i'm ffydd, yn ddwy ffon:
Yſgwyddeu, anoſgeddig,
A chorph, heb na lliw na chig.
Gleſnieu fy nghefn, a drefnwyd,
Yn gerrig craig, neu gorc rhwyd.
Rhyfedd yw'r Ais, a'i rhifo,
Fal crongiwyd lle tynnwyd to *F. Br. hir;*
A'r breichieu, fal ffyſtieu ffyn,
A gwayw ſy ym mhob gewyn.

Anaf

‘ Anaf leſg, yn goreſgyn,
‘ A'r blew a'r gwallt, yn blu gwyn:
‘ A'r dannedd o ſalwedd ſon,
‘ Afluniaidd, yn ſelynion.
‘ A'r olwg ddiwg ddeall,
‘ Truan o ddyn, yn troi'n ddall. *S. C.*
‘ Gwreinaint, caf waith ymgrafu,
‘ Sy haint gyda'r henaint du.
‘ Crynedig i'm croen ydwyf,
‘ Cryniad deilen, Aethnen wyf.
‘ Gwr oerach, nag Eryri;
‘ A Berwyn wyf, i'm barn i.
‘ Ni thyn na chlydwr na thân,
‘ Na dillad, ſanwyd allan.
‘ Troi a ſefyll tra ſafwy.
‘ Tan grafangeu'r angeu'r wy.
‘ Rhoed Duw'm bwll, rhaid im bellach,
‘ Ryngu bodd, yr angeu bach. *F. Br.*

Ni wyl neb am beth ni wyl.

Ignoti nulla cupido.

Nid rhaid i ddyn, tywyn tes,
Wylaw ond am a weles. *L. G.*

Anwadalwch. Inconſtantia.

A arddelwo, o'r ddwylwy:
Ni wyr a ddaw, un o'r ddwy. *F. Do*

Diwydrwydd. Induſtria.

Trech yw a gais fantais ferr,
Na'r hwn a geidw o'r hanner. *M. R.*

Trec

ech yw a gais, trwy awch gŵg;
g a geidw, rhag dirieidwas,
ddyn gwynn, ar ael glynn glas.
hawdd cadw, cymmen wenn wych,
g lleidr, yn rhygall edrych, *D. G.*
ech a geifiodd, o'i fodd fis,
ag ydoedd, nag a gedwis. *N.*

Diogi. Inertia.

gwr ni newid gware,
llong, heb fyned o'i lle. *G. Gl.*

Traiſ. Traha. Injuriæ. vi. Oppreſſio.

ni thyf dawn, yn iawn wedd,
oer, lle bo'r anwiredd.
n gam ni fynn y gwir;
n iawn, ni fynn anwir. *H. Ar.*
hwſg awr a chas gwiriawn,
nai gam, heb gynnig iawn. *T. A.*
gler ar farch malen,
yf mwy, na gwenith hen. *D. Ll.*

Teſtun. Ironia.

d ni wel iis yr un,
d wyſtl, a roi Deſtun,
effid meddid i mi,
awn orn, Deſtun arni. *O. G.*

Cen-

Cenfigen. Invidia.

Gwrda ni ddeil gair dan ddaint. T.
Gwan a fâg y genfigen,
Gwannwr byth, nis gwna ar ben.
A fo gwan, genfigennwr,
Hir yn was, a hwyr yn ŵr.
Calon pob gŵr aflonydd,
Cneuen y genfigen fydd.
Camp hen genfigen ar fêr,
Cnoi galon, cyn y gweler.
Curo'r Ais, fel cyrriau'r ôg,
Cnoi y cylla, cnoccellog.
Ac yn grin iawn, gwan ei gred,
Ac a lyſg, fal Goloſged.
Llenwi bron, yn llawn â braw,
Lloſgi fal y geill yſgaw.
Y llu Diawlaid, lle delynt,
A fagen genfigen gynt. I. G.

' Gwae ŵr lleſg, medd y gwyr Llen.
' Gwan a fago, genfigen.
' Cenfigen flin o'i thrinio,
' A lyſg eî pherchen yn Lo.

Jeuengctid. Juventus erudi

Y Winwydden, a nyddir,
Yn egwan iawn, ac yn îr;
Pan êl yn hên gangen gu,
Ni oddeſ, ddim ei nyddu. B. Aerd

Gw

Gwaredd. Lenitas.

yn doeth a ddywaid yn deg,
n gair a à drwy'r garreg. *L. G.*
rwy deg cais, tra tyccio hyn. *T. A.*
gair twnn, a'r garw, nid da;
air teccach, goreu tyccia. *G. ſ. Ll. F.*
r Ych gwâr, awch a gyrredd,
ynhawn, y pery'n y wedd;
flina'r Ych aflonydd,
r y Dîd, cyn hanner dydd.
ſo'n araf, fyw'n wrol,
i thrippia, ni wyra'n ôl.
ſo chwyrn, ai faich arnaw,
gaiff drip, wrth ryw gŷſt draw. *S. T*

aeliont, Cluſeni. Liberalitas. vi varitia, Prodigalitas. Eleemoſyna.

ſouwes, a ſo anhael,
ſwrw rhoi, yn ſai ar hael. *T. A.*
roddo hwnt ei ruddaur,
a fydd, *fwyfw*, ei Aur. *L. G.*
à Afon, yn ſwyſwy,
ŷd y Môr, ac nid à mwy. *L. G.*
uw a ry mwynai o Dir a mynydd,
o Fôr i hael ac ef a'i rhydd. *T. A.*
chai Duw arian anhael,
rhaid ond amnaid ar hael. *L. G.*
awd hael o hael wrth heiliaw,
awd i'r ŷd, egino draw. *L. G.*

O'r

O'r hael y cair hael, a phe rhon, ai gael
Gan hael hawdd fydd cael, o fodd calon
Gwerthu Da yw gwarth diwad.
A Duw yn rhoi, Da yn rhad. *W. Ll.*
Da oedd gael, un hael yn hên. *G. Gl.*
Duw wrth raid, diwarth a ro,
Da'n rhwydd i'r dyn a'i rhoddo.
Anodd bod yn hael yna,
Oni bydd, y deunydd da.

Y Tafod. Lingua cohibenda. Lenitas.

Tafod *fel* dyrnod a Dwrn,
Trwy rwyfg, a dyrr yr aſgwrn. *S. T.*

Swyddogion. Magiſtratui parendum.

Mae'n odid minio nodwydd,
Neu ben Saeth, yn erbyn ſwydd.
Ni nofia yn un *Afon*,
Neb, od â'n wyneb y Donn. *Ior. F.*
Ni fu hawdd, nofio heddiw,
I un a ffrwd yn ei ffriw. *T. A.*

Drwg a ddaw am ddrwg. Malum Compenſatio.

Dihareb yw hon, dywirir, ym mro,
A laddo a leddir. *D. G.*

wr a wnél drwg i arall,
Vedi lladd, arhoed y llall. *L. G.*
rwg a wnaeth, a drig yn wall,
raw, ac aros drwg arall. *D. Ll. de Ri.*
wnel argae gwae a gwall, o'r Deau
A gaiff dial cuall;
wnel drwg, o dreigl angall,
llaw arhoed y llall.
id diofal ffyrfdal ffer,
Gelyn a wnel galar;
laddo ddyn a'i loyw ddûr;
uddias hoedl, a leddir. *D. G.*
laddo gwr a chledd gwyn,
a leddir, ryw flwyddyn. *N.*

'r drygeu goreu'r lleiaf. Ex malis minimum eligendum.

vy ni wyr, na bai'n orau,
lleddid un na lladd dau? *D. Ed.*
r holl ddrygau, diau da,
wyr llawer, goreu'r lleia. *N.*

Mam. Mater.

uair oedd raid eu deall,
ir Mam, gair Llysfam yw'r llall.
vall yw fôn, pond gwell fynwyr,
g nag un, digon a'i gŵyr. *T. A.*

Celwydd. Mendacium.

lwydd ni wna ond cilwg,
da heb droed, un tyb drwg. *G. I. Ll. F.*

Celwydd â'n gelwydd golau,
A gwir a fydd, gwir nid gau. *N.*
Cyfled mantell mewn celli,
Gwrthwyneb a'i hwyneb hi.
Ac nid cyfled gweled gwir,
Ar ei wyneb, a'r anwir. *Ior. F.*

Angau. Mors.

Dir i'r bobl, dewr yw'r bwbach,
Ryngu bodd yr Angau bach. *G, Gl.*
A fago'r ddaiar aren,
A lwngc hi fal Asangc hen. *G. Gl.*
Ni chair Mach, i ŵr am oes,
Ni bydd un, heb ddwy einioes. *T, A.*
O Angau ni ddiengir;
Ac nid â heb neb yn wir. *H. D.*
Ni bu erioed, neb o'r Iaith,
Neu Frenin, heb farw unwaith. *I. R. L.*
Pob un a aeth, pawb yn wâr,
Ar ei ddiwedd, i'r Ddaiar.
Minneu nid oes i'm annedd,
O'r Byd, ond fy hyd o'r Bedd. *W. Ll.*
Dyn pe cyn gryfed a dau,
Digyngor y dwg Angau. *M. R.*
Ni all Da'r Byd, ennyd awr,
Yftyn einioes dyn unawr. *W. Ll.*
Dynion Ieuaingc a dynnir,
Dyn hen ni edy Duw'n hir.
Nid hwyrach Croen Oen unawr,

Na'r Ddafad, i'r Farchnad fawr. *Ll. G.*
Ba wr o bai hir ei Oes,
Ba Dda a wna byw ddwyoes?
Ba ryw hael, bûr wehelyth,
Ba rai beilch, a bery byth?
Ba ddyn o bai dda ei waith,
Na Frenin heb farw unwaith? *Ior. F.*
Ffor gadarn o'r *farn fau*,
I ddiangodd, yn nydd Angau.
Hefyd *Arthur*, ddihafarch,
Nad tra fu, ni bu'n ei barch. *G. Gr.*
Yr gwyllt, ar warr Gelltydd,
Nid ymgel, pan ddel ei ddydd.
Ar Pŷſg, a ſo' myſg y Môr,
Nddwg Angau'n ddigyngor.
Bŷd oll, be deallwn,
Ny ſydd, a erys hwn.
Nh a dàl byth o deliwch,
Nwrder oll, o doi awr drwch?
Bydd o wŵr, o bai dda,
Nd arfod, yn y Dyrſa:
Na ddeil Bwa'n y Byd,
En dorgoch, ond ergyd.
Nlch a haeddai, Glych heddyw,
Ei Derm, ei hediad yw.
March cryf, os merchyg rhai,
Oes arno, ond ſiwrnai.
Yna, Duw'r Einioes,
Ond un, i wr nid oes.
Drwg yw, pwynt tragywydd,

Pan na ddeil dim, pan ddel dydd.
Er Main gwerthfawr, mewn gwrthfyd,
Er o Aur Bath, a roi'r Byd,
Er da pwys, i wrda pûr,
Ni chaid Hoedl yn iach Dudur. *T. A.*
Tair Merched, tair tynged hon,
Y sy'n dwyn oes ein Dynion.
Un a gynnail, Gogailyn;
Arall a Nydd, Dydd pob Dyn:
Trydedd yn torri Edau,
Er lladd Iarll, a'r llu Ddiw Iau. *A. G.*
Dled ar bob Dyn dychryn daith,
A'r aned, yw marw unwaith.
Y Gronyn hedyn hoywdeg,
A fwrir, yn y Tir teg;
Nid egina, da yw'r daith,
Y Grawn nes llygru unwaith.
Ac un llygriad, a hadyd,
Yw Dynion, beilchion y Byd.
Ac egino, Gogoniant,
Ys da nerth, drwy Grift a wnant.
O mynnwch gael, heb ffaelio,
Y Wledd fawr, arlwyodd fo;
Crynwch hwnt i'ch croen i'ch oes,
Crinion yw ceingcieu'r Einioes:
Rhowch eich gofal, bob Calon,
Ar Grift fry, ar groesfwaed fron.
Yno dowch, bob un a dau,
Oll i'r fan, lle'r wyf finnau.
Lle nid oes, na garw-loes gûr;

Na dialedd na dolur:
Nac erlid, llid, nac oerloes,
Na dig na galar, nid oes:
Na Newyn, chwerwddyn, na chwyn,
Na ſyched, na nos achwyn:
Byw'n y *Nef*, bawb yn Iſangc,
Heb dorri Oes, a heb drangc. *T. A.*
Duw wyn bau dwyn bywyd. *B. Br.*
Pa Ddydd y derſydd pob Dyn?
Y Dydd, a roes Duw iddyn. *W. Ll*
Os Duw a ddewis y Dyn,
E wŷl Duw, ei flodeuyn. *T. A.*
Cynnar y gwna'r Ddaiaren,
Cyſalhau Ieuangc fal hên.
Unllwybr a gwaith y winllan,
Ydyw'r llu, yn mynd i'r Llan.
Dynion Iſaingc dianhy,
Yn fore ânt, i *Nef fry*:
A rhai yn hanner eu hoes,
Oedd hanner dydd eu Heinioes. *G. Gl.*
Da diweddar dedwyddyd. *T. A.*
Newidiais ſyd iawn ydoedd,
Newid wych, im Henaid oedd. *A. A.*
Nid marw ef, nid mor oſyd,
Nid byw, ond newidio Byd.
Duw y ſydd, dwy Oes heddyw,
Un ſyth fry, un *ferr* i ſyw. *T. A.*
Gwŷſir yr Enaid gwiwſyth,
Mawr boen, ni bydd e marw byth.
Duw a'i rhoes, mewn Da'ar hên,

A Ddeiryd i'r Ddaiaren:
Daiar i Ddaiar ydd â,
Yr Enaid, i Wyr *Anna*. *I. R. Ll.*

Y Byd. Mundus Tranſit

Ffyrf yw brig, ſſurf y Bregeth,
Fiei o'r Byd, na phery beth. *T. A.*
Gwae ro ei frŷd, er hŷd rhus,
Ar ein Bŷd, mawr enbŷdus.
Doe'n Arglwydd Canheidlwydd Cêd;
Heddyw dan yr anhudded. *Gr. Gwef.*
Rhidyll hudolaidd rhydwn,
O Fŷd, ar ei hŷd yw hwn,
Y Maccwy llawen heno,
Hyfryd ei fywyd a fo,
(Breuddwyd aruthr ebrwyddarw)
A dry y fory yn farw. *D. G.*
Na rodded un Cun ceinſyth,
Frŷd ar y Bŷd, fradwr byth.
Eſtron Wâs, os dyry'n wir,
Fud ellyng, ef a dwyllir.
Hud yw Golud, a Gelyn,
Brwydr dôſt yw, a Bradwr Dŷn.
Weithiau y daw draw draha;
Ac weithiau yn ddiau'dd â.
Mal trai ar ymyliu Traeth,
Gwedi llanw gwŷd a lluniaeth.
Cl werdlid Mwyalch ddichwerwddoeth,
Ynghelli las, Cathlllis coeth;

Ni

Nid erddir, Marlbridd idd',
Nid yrraidd Hâd, nid Ardd hi:
Ac nid oes Edn fergoes fach,
A'i thruth oll, ei thrythyllach. *D. G.*
Gwae'r neb er cwbl o'i Febyd,
Byth a'mddirietto i'r Bŷd.
Gwae a gollo nawbro Nêr,
Duw *Nef*, er donieu ofer. *Iolo.*

Enw da. Nomen bonum.

Gair a dynn gariad i wr. *N.*
Y Dŷn a gaffo Enw da,
A gaiff gan bawb ei ŵgoffa. *L. G.*
Dŷn arall mynn dwyn Arian;
Dwyn ei glôd, a fynn Dŷn glân. *Iolo.*
Y Gŵr a haeddo gariad,
Yn ei flaen, a Noſha'i Wlâd;
Dŷn taerwyllt annaturîol,
Drwg ei naws, a drig yn ôl. *O. G.*

Hardd pob Newydd. Nova pulchra.

Y mae'n Ddihareb i'm Oes,
Hardd fydd pob newydd nawoes. *S. T.*

Swyddi. Officia.

I phery ſwydd ond blwyddyn. *Ior. F.*
Dſſis bob drimis a dry.
Na chais un achos hynny. *L. M.*

Gweithred a ddengys. Opus virum indicat.

Y mud cu, ammod cywir,
Os gwell, a ddengys y gwir.
Gweithred un heb goethair da,
Yn goeg iawn, a'i gogana. *W. Ll.*

Golud. Opes.

Bonedd heddyw, ni wedda;
Bawaidd yw Dŷn, ni bydd Da. *Ior. E.*
Er ammeu, o rai ymma,
Er hyn Duw, sy'n rhannu Da. *T. A.*
O Erw i Gant, yr â Gŵr;
O ddwy'i un, ydd â anwr. *I. Deul.*
Nid ery, Blaned araul,
Y Rhew, yn wyneb yr Haul. *O. C.*
Ni ddaw Eiry'n nydd araul,
Yn y Rhiw, tywynno'r Haul. *D. N.*
Erioed, ni thrigodd yr Ja,
Ar Fsynnon, Fis Gorphenna. *D. N.*
Ow gwŷl di Ddyn, gael dy Dda,
A chymmer, tra sych ymma.
Na fydd Gybydd, Celsydd Call,
I ddwyn Aur, i Ddyn arall.
Cymmer drwy fu ynder dra sych;
Dôd ran o'r Da a drinych.
Y Da ddel yn dy ddwylaw,
Gwell it roi, na'i golli draw. *S. T.*
Gŵr ni wŷr, *grouni Arian.*

Os

Onid y Rhent, â'n dair rhan:
Un i'w Lŷs, a'i Win o'i Law,
Wrth yr Aelwyd, i'w threuliaw:
Yr ail i *Weinlaid* a rydd;
At yr Adail mae'r trydydd. *G. G.*
Da byw eu dwyn, Duw biau;
Duw biau rhoi, Da'i barhau. *S. T.*
Yr Aur ei adail ſy ra'd.
Yn Dwrr, i ryw *Ddyn diriaid*. *S. T.*
Murnio *Da*, marw'n y diwedd;
A *Da'r* Byd nid â i'r Bedd. *D. Ll.*
Crŷs gwyn, a'i dilyn *i'w Dŷ*;
A Gwialen, yn Gywely;
Ar Elawr, heb fawr wylaw,
Ac i'r Llan, yma ger llaw. *S. T.*
Nis canlyn o'i Dda, o'i *Ddiffer*, ymro
Onid ei Amdo, amdlawd biner. *Gr. Yn.*
A Da'r Byd i gŷd a gedwir, dros bryd,
A *Da'r* Bŷd i gŷd, yma y gedir. *W. Ll.*

Traiſ. Oppreſſio Pauperum. vi. Injuria & Origo.

ſo traws, ſo'i try Jeſu. *S. T.*
id rhyw iddo ladd truan;
id Clôd ceiſio gorſod Gwan. *L. G.*
dreiſio Gwan, draw is gil,
drippia, Mab *Duw'r* Eppil.
ſo'n enwog fyw'n uniawn,
rydd *Duw*, fawredd a *Dawn*. *S. T.*

Y Cyſiawnder, côf undod,
A yrr gwr hael, i frig rhod:
Y Trawſedd, a wnel Treiſiwr
A dynn ei *Dal*, dan y *Dŵr*. *W. Ll.*
Cammeu a beieu lle bôn,
A yrr *Ddiniſtr*, ar *Ddynion*.
Eſ â Treiſiwr, ſo trawſaidd,
Fal pren Onn, mewn bron heb wraidd,
Byw'n gymmwys, heb hen gammau,
A bair i hil Gŵr barhau.
Anllywodraeth a lledrad,
A lygra hil Gŵr a'i hâd. *W. Ll.*
Byw ar gam, drwy Bwer gau,
A dyn *Dynion*, dan *Donnau*. *W. Ll.*
Gwell i Wr, goll ei Arian,
Na cholli gweddi *Dyn* gwan. *W. Ll.*

Urddau. Ordines Eccleſiaſtici.

Mwy yw'r henw, mae rhai henoed,
Ar ddyn gwych, Urddeu nâg Oed. *T. A.*
Bu raid Gradd, hyd Neuadd nonn,
Burach, nag y bu Aaron. *S. Ph.*

Bonedd. Origo bona. vi. Injuriæ, Liberalitas.

Blodeu cyn Afaleu fydd. *H. D.*
A dyfo o *Bendeſig*,
A dŷf o'i wraidd, hŷd ei frig. *D. N.*
Gnawd o'i Ryw, gnwd ar ei ôl,

gwre

gwres yn hir, gwr ſynhwyrol. *T. A.*
Byw'n Dduwiol, lle bo'n ddiau,
A bair i hil gŵr barhau. *W. Ll.*
Derwen têg y Cadeiria,
A gaffo'i dwyn, o Gyff da. *H. C. Ll.*
Y Pren ſyth, pûr yn ei ſôn.
A bair Aſaleu'n berion.
A'r Gwr Da, a'r gair duwiol,
A eura'i Imp, ar ei ôl. *W. Ll.*
Y Tir da, heb nattur du,
Wna i wenith, ennynnu.
Gŵr di fai, o Grud i fedd,
A yrr twf ar ei 'tiſedd.
Coed Dolydd, fo'n cyd deiliaw;
A ffynna 'mhlith, Gwlith a Glaw.
Yr Hŷdd, a gynnydd ei Gyrn,
Y Gwaed da, a fâg Teyrn.
Bonedd mal Etifedd maeth,
A fâg, y Bendefigath. *D. N.*
Yſpys y dengys y Dŷn,
O ba radd, y bo'i wreiddyn.
I ffrwyth achos ffrith uchel,
Da ceidw dâſt, y Coed y dêl *T. A.*
Camwain cael Mab diymwad,
Gwnel dim, yn ôl ei Dad. *L. G.*
Gdid Gŵr, oeded gariad,
Fil, a dynn ſal ei Dad. *D. H. H.*

Petheu bychain. Parva.

I bu fâwr, Duw gwawr a'i gwŷl;

Paham?

Paham? Cynſam y cynſyl. *R. G. Ev.*
Y Lleuad, pan ſo lleiaf,
Ai llai y rhed, na Lloer Hâf? *Ior. F.*

Nid Ty heb Wr. Paterfamilias

Gwael ſydd y Bwrdd a'r Gwely,
A Bort tâl, heb wr y Ty. *H. C.*

Dioddef. Patientia.

Er godde'r Awr y gweddai;
Ar oddef fyth, yr oedd *fai*. *T. A.*
Da dioddef, diwad addas,
Dyna wedd, *daioni i* Wâs. *S. R.*

Gwlad. Patria.

Dihareb a oedd derwyn,
A ddywaid wrth Dduw, a Dyn;
Cabla'th Fro dda, i'm *gŵyddi*,
Ath Randir, a thro yndi. *L. G.*
Lle maccer yr Aderyn,
Yno trig. Natur yw hyn. *D. ſ. D.*
Tra glwys yw natur Gleiſiad,
Garu'r Dŵr Goror ei Dad.
Y llwyn y mager y Llew,
E'i dilyd, hŷd ei Olew. *W. Ll.*
Chwannog Màb, pan gychwynno,
Adwyth a ſydd, i'w daîth ſo;
A dau chwannoccach *o'i Daith*,
I Faelor adref *eilwaith*. *R. G. Gl.*

Fo

bellaf gwaethaf yw'r gwerth. *G. Gl.*

Pechod. Peccatum. vitium.

d cael yn ddiadwyth,
dŷn na Phren, yn dwyn ffrwyth. *G. Ll.*
wn beiau oll yw'n Bywyd;
wn bai yw pob lle'n y Byd. *S. T.*
ified Cedyrn. feddgyrn faeth,
gweiniaid, feddyginiaeth.
bu, ac ni ddychon bôd,
b iach, heb arno Bechod. *H. D.*
d Baich, onid o Bechod. *Solo.*
d Baich, ond Baich o Bechod.
y Farn, gwae Ddŷn o'i fod. *D. M. T.*
af yr air i Orallt,
Baich, yngwrthwyneb Allt. *D. N.*
Dyn yn fy llygad i,
wŷl Oenyn Yleni;
ni wŷl y gwan eulun,
wrdd yn ei lygad ei hun.
i ŵyr y llaw lawn o ŵyn,
wich llaw wâg heb achwyn. *G. Gl.*
ll y gwŷl engyl angall,
rchiad yn llygad y llall. *L. Gut.*
yfod, cyd bych diofal,
wna dy dwyll yn dy Dàl. *R. Ddu.*
ddwg Mab, arab aren,
ich y Tàd, o Bechod hên.
liwir, yngoleuad,

L

I neb, odineb ei Dad. *Solo.*
Tridyn nid ânt ar redeg,
I fynydd Duw, fan oedd deg:
Y Celwyddog, ſerthgrog ſwydd,
A gai olud, o gelwydd:
A Gŵr, a ddirmygo Wan;
A Gŵr, a logo Arian. *S. T.*
Y March, a wŷl o'i Warchae,
Y Ceirch, ac ni wŷl y Cae. *D. G.*
Edrych pan welych y Nôs,
A chae'r Annedd ddechreunos;
N'ad un Drws, a nodwn draw,
Heb ar unwaith, ei breniaw.
Dros bryd na âd Drws heb bren,
Dros brenio'r Drws a Brwynen.
Ail meddwl, am a wyddoſt,
Na thynner Piler o'r Poſt.
Na ddos di, achos dichell,
I Dafarn gau dewfurn gell.
Ef a'th dwyllir *Feimir fau,*
Od *ai'i furn* o Dafarnau.
I Drai drwg, onid ai draw,
Odid allael, dy dwyllaw. *G. I. Ll. F.*

Gorhaeledd. Prodigalitas.

Nid gwell rhyhael, *difael fydd,*
Yn rhoi gwbl, na rhy Gybydd. *D. Ed.*

Teguch. Pulchrum.

O *fair,* llawer teg a *fydd,*

ddŷn yn ddrwg ei ddeunydd.
off gan bob Edn aflednais,
n medw gled, lwyfed ei Lais. *G. Gr.*

Pwylledd. Prudentia.

well Pwyll y mae'n gall y Pen,
ag Aur bennaig o Urien. *L. G.*

Wynd i Adwedd. Recidiva.

a thrown a'r Aradr adref;
dro'n ôl, nid â i'r Nef. *S. T.*

Peth peth yn ei gylch. Rerum viciſſitudo.

b cadarn pawb a'i codai,
yn yr awr. gwan yr ai.
odi rhai y cad y rhêd,
i goſtwng, o frig yſtod. *Edm. P.*
bu ddryghin heb hinon,
thrai blaen llai. heb lanw llon. *I. H. G.*
ae llun y rhôd, i'm Haw'n rhol,
drych Wyneb, drwy chanol.
wiliwch y Droell. amgylch draw,
vir pedwar gair heb *peidiaw*,
ddwch, Pybyrrwch. y Byd,
foeth a fâg ef hefyd.
foeth balch, (caf waith y bêl)
fo cryf, a fâg rhyfel:
yfel a fâg, rhyw afar,

Tlodi

Tlodi byth, at lid a bâr:
Tylodi trueni trwch,
A ſo coedd, a ſâg heddwch.
Mae'r *geirieu* hyn, ym mrig rhod,
Be caid neb, ſ'w cydnabod.
Codiad Dyn, *nis ceidw tani*,
A chwymp ſydd, o'i chwmpas *hi*.
Heddychu, heddyw uchod.
A wna parhau'n nhop y Rhod. *T. A.*
Ni wnaeth drwg, a'i *diwygiodd*: *N.*
Am ei *Bridwerth*, ni pherthyn,
Ymliw a Duw, mal a Dyn.
Rhaid ſydd, lle rho Duw ei fâr,
Dwyn Eginyn, da'n gynnar. *T. A.*

Yr Adgyfodiad. Reſurrectio. Mors

Yr un cnawd, Ddydd brawd a ddaw,
Yn dudded Enaid iddaw.
Clyd i'r corph, clydwr o *caid*,
O Phrynodd, ffawr *iw Enaid*. *G. Gl.*

Gair i Gall. Verbum Sapienti

Deuair yw un-gair i Gall. *For. F.*
Llygaid a ddywaid i ddoeth,
Synwyr, lle *nis cais* Annoeth. *G. O.*
, Lle doi Angall, a dengair,
, *Lluuir i* Gall, hanner gair.

G

Gorymgais. Altum ſupere.

a chais, a *diſantais* ſych,
rhoddiad, nis cyrhaeddych, *G. O.*
a chyraedd, mewn awch Arian,
ae'n waith rwyſg, mwy na'th ran. *S. R.*

Gwybod. Scientia.

d hael, hael ar fedr cael cêd;
id call, Call wedi colled;
d dim, dim diddim od aeth;
d Byd, Byd heb wybodaeth. *W. Ll.*

Henaint. Senectus.

naint, o *ddeiliaint* ddylyn,
ddaw heb wybod i Ddyn. *R. R. G.*

Ymadrodd. Sermo.

th ſutt eu haraith, a'u ſôn,
adwaenir, y Dynion. *ff. B.*

Gweiſion. Servi.

wydiach, ſal y dwedynt,
d Gwas, gwedi faeddu gynt. *O. Ll.*

Ob cyffelyb ymgais. Similis ſimilem ſibi Quærit.

modd a luniodd Duw lwyd.
glan i lan a luniwyd. *G. ff. Ll. F.*

Iſango,

Ifangc, *Ifangc* a oſyn;
Henaint, at henaint y tyn. *S. Ph.*

Breuddwyd. Somnium.

Breuddwyd wir ebrwydd y daw. *L. G.*

Ynfyd. Stulto ne Reſpondeas.

Ymliw nid doeth, mal nôd haint,
A chroeſan, rhag echryſhaint. *Ll. Gut.*

Balchder. Superbia.

Goddef dy îs, dewis dâl;
Gwawd di goſt, gad dy gyſtal. *G. D.*
Y balchaf trawſaf traſyth,
Lleia'i barch, ym mhob lle byth. *R. C.*
A *fo'n falch*, o'i *fewn o'i fodd*,
A ſo ffol, *ef* a ffaeliodd. *D. Ed.*

Tyb. Suſpicio. vi. Mendacium.

Os o brudd, mae'm cyhuddaw,
E dŷb drwg, a *fo* drwg draw. *B. Br.*
Fo wr drwg, a'i frŷd ar wall,
Ef a daera, *fod* arall.

Tewi. Taciturnitas.

Da Daint rhag Tafod, daw Dydd,
Ynghilfach *ſafn anghelfydd*. *Folo,*
O *bai Air*, heb ei warrant,
Goreu dim, ei gau ar Dant. *F. Dewi.*

diwo, a wrandewir ;
dewi gwers, y daw gwir.
d a ſiarad, ſy wrol. *T. A.*
yw oedi, dywedud,
iawn, mal y Dewin mûd.
ddwedyd, anddiwydair,
yw ddrwg neu gilwg a gair,
ewi moddeu diwg,
idoedd gael, drafael drwg. *L. Gl.*
ddyliaid *ei raid* lle'r êl,
hewi, a wnaeth Hywel.
ar y Doeth, goreu dim.
ddyliaid meddai *Wilim.*
llwr, a dau well-well.
aw, a Mul, oes dim well. *H. C. L.*
ſus fydd parabl iſel;
a Doeth, wedi dêl. *L. G.*
lynn *dyfnaf* o'r *Afon,*
ſis *Hâf,* yw ei ſôn.
oeth, *ni* ddywaid a ŵyr;
o ſôn y daw ſynwyr.
Doeth, eſe a dau;
oeth ni reol Enau. *G. ſ. H.*
ni chär, gormodd ſiarad.
yw a Doeth, mal ei Dad.
meibion, Gwyr doethion gynt.
ilaf, a ganmolynt.
dichon, mewn heddychau,
o Doeth, y neb a Dau.

Os

Os pwyll Cannwyll rhag Cynnen,
Goreu Cannwyll, yw pwyll Pen. *H. C.*

Llygredd y Byd. Temporum Injuria, & morum Corruptio.

Wrth ddau beth, yr aeth y Byd,
Wrth ofn, ac ar werth hefyd.
' Oerder yn ein hamser ni,
' Yr Ja glas, yw'r Eglwysi. *S. Br.*
Swyddeu Gwlad, sy heddyw gloff;
Swyddeu Eglwys, sydd ogloff.
' Y Pab, sal am yr Aberth,
' Ammeu'r gwir, y mae er gwerth.
A phob Cysraith *effeithiawl*,
A'l w Dyn, aeth yn llaw Diawl.
Ni chair dwr rhôm a chaer Dyf,
Eiseu Arian i Siryf.
' Tydi'r gwan, taw di a'r gwir,
' Arian da, a wrandewir.
Nobl, o bai yn abl o bwys,
A wnai'r Cam, yn wir cymmwys.
Y gair geuog, ar gywir,
Ac Arian *a'i* gyrr yn wir.
Er daied, so'r gair di werth,
Ni bydd gwir, heb addaw gwerth.
Y cywir, a *gaiff hirwg*,
A'r Lleidr a droir, o'r lle drwg.
F'aeth anwir, ar faeth ennyd;
F'aeth y gwir, ar feth i gyd.

aidd ac Oen, ble'dd â Gwannwr,
wynt hwy ddau, aen gyat i ddŵr,
en a làs, yn ol *ei wir*,
n i'r Oen, ammeu'r anwir. *Jor. F.*
Adrodd y *gwir*, drwy Dduw gaf,
Ar y Byd, ni ar*bedaf*.
Ar y gwir, mae rhagoriaeth;
O'm lleddir am wir ba waeth,
Aml iawn y cair llygrair llwyth;
Anudon a wna adwyth.
I *faeddu* Duw, fe ddaw dyn,
Ffres gwedi *ffrisio'i* Gydyn.
Aml dyngu, mal y dengys,
I waed a chig. Duw a'i chwŷst
Pan ofer Dynger rhwng Dau,
Pa Lw, heb ei Weliau.
Afrad ar Ddillad a ddaeth,
Afraid iawn, o fradyniaeth.
Pais Gwr happus, âg Arian.
Pais a lwngc, naw Pwys o Wlân,
Codi rhwff, cŷd a Rheffyn;
Caſtell, am Dagell y Dyn.
Cwrlo Gwallt merch, Carl a'i gŵyr,
Colles hon y Call ſynwyr.
Gwelir o'r cluſt *i gilydd*,
Gwallt goſſ d, yn fargod ſydd.
Balchder y ſy'n gadwyn gaeth;
A ſwrw fil, l farwolaeth.
Byd ſydd, ni adnebydd neb,
Bi Ddyn, heb ddau wyneb.

Oesl

‘ Oeri carlad, yw'r cerydd;
‘ Traſſau yn ymgaſſau ſydd;
‘ Byw ac aros, heb gariad,
‘ A bair twyll, y Mâb i'r Tâd.
‘ Birdd awen bûr, a ddeall,
‘ Bradwr llwyr yw'r Brawd i'r llall,
‘ Gan Fyd gwenwynllyd, gwae ni,
‘ Ac Adwyth, yn ymgodi.
‘ Cydgoeliwn, *gyda'i gilydd*,
‘ Cydwybod, ddarſod ei ddydd.
‘ Caewyd ar *Wirion* cywir,
‘ Cadarn a ſyn, darn *o'i Dir*.
‘ Y Trahauſaf, o'r Trawſion,
‘ Oreu ſydd, yn yr oes hon.
‘ Ar Wr mawr, bob awr o bydd,
‘ A'i Law'n cael, ni lûn C'wilydd.
‘ O *Chaiff fo*, dan Bolio Bŷd,
‘ Ei Dy'n wych, dyna Iechyd,
‘ A gadu, heb helpu hon,
‘ Eglwys Duw'n gleiſieu duon.
‘ A'r Fonwent, oreu ſynnoch,
‘ Anferth y mae'n Fuarth Mûch.
‘ Rhai'n eu Ffwrr, o'n *Hoffeiriaid*;
‘ Rhawn gynt, am y rhai'n a *gaid*.
‘ Un Duw'n Tâd, a'n Da, a'n Tir,
‘ A'r Bwydydd, ni arbedir.
‘ A bychan lle hir bechwyd,
‘ Aci un Bol, Ugain Bwyd.
‘ Ac ni chlywir, *gwir* yw'r gân,
‘ Un a'i *Gylla'n* wâg allan.

Du oer o beth, ydyw'r Byd,
Yn flinder, yn aflendyd.
Balchder a browyſter brâd;
Balch-chwydd, Anllâdrwydd, Lledrad.
Codes, nid cynnes Cenol,
Cenfigen, gwae Pherchen ffôl.
Chwimllyd yw'r Byd ar ei ben,
Chwerw a Sûr, a chrâs aren,
Arfer o drawſder, ſy drwch;
Wedi Trawſder, daw triſtwch.
Nid oes le ffo, pan fo'r Farn,
I'r Hoccedwr, a'r Cadarn,
Y ſy ddrwg, a'i ſwydd a'r waith;
Oſned Uffern, fan diffaith.
Braw ydyw, obry redeg;
Fry od awn, mae'n Fro deg.
Duw o Gôf aeth, dig yw fo,
Duw a'i nerth, *rhaid i'n* wrtho,
Imogelwn, *ei Gilwg*;
Imrown i droi, mawr yw'n drwg.

Ieuan Tew o Gydweli.

Ystydd Calon. Triſtitiam cordis Vultus non celat.

Claf fai'n celu ofid,
ai ei Rûdd, heb fawr *wrid.* *B. Br.*
chel. mi mynych *wiliais*,
ngrûdd a *fo*, yngwraidd Fais. *T. A.*
Grûdd, y ſy'n cyhuddiw.

Du

Y Galon drift, o'r Glyn draw. *J. Dy*
Yftyddiau, bum gyftyddiwr,
Ni chel y Grûdd, gyitudd Gŵr. *H. D.*
Ni allai'r Grûdd, fy lloer gron,
Gelu cyftydd, y *Galon*. *H. D.*

Triftwch. Triftitia gravis eſt.
Eithr calon oer, nid oer *dim*.
Och o'r hwyl, *fal* awch rhewloer,
Och, *ni* bu och, na *bai* oer. *Gr. Gwef.*

Llyfrder. Vecordia.
Y *Llyfraf* gwaccaf ar *gil*,
Ei frig a friw, *a'i Wegil*.
A'r Dewraf oll, i gadw'r iawn,
Yn *ei* wyneb, yn uniawn. *L. G.*

Cleddyf gair Duw. Verbum Dei Gladius.
Drwg y gall, Draig yw y *Gŵr*
Dyrnau moelion, *drin Milwr*.
Gloywddwys bryd, gledd yſprydiawl,
gair Duw yw'r Arf, a darf Diawl. *S.*

Gwirionedd. Veritas. vi. Mendacium.
goreu ar bob hardd, *geirwir*,
O Wr wrth gerdd, draethu'r gwir.
Ni yrrir y gwir, o'i garn;

Nid à'n Us, dan ei Waſſarn. *L M.*
Angheuol, ac anghywir,
A Chnaf wyf, o chanaf wir. *Ior. F.*
Ni âd y Gwin, oedi Gwir. *R. Teg.*

Na phryn henbeth. Vetuſta non emenda.

A bryno hen Fargen faith,
Bry'n ôl, a brŷn eilwaith. *D. Ed.*

Lle. Vir locum ornat.

Ŷn a all, mewn deunawlle,
R Ddwr a Llawr, Urddo'r Lle;
Ac nid hawdd, gan y Tyddyn,
'R Ddaiar dew, Urddo'r Dŷn. *ſ. Deul.*

Rhinwedd. Virtus.

Ser yw brig, fry ar bren,
Heb rinwedd, mwy na brwynen.
Ynnyrch twyſen, yw ſplennydd;
Cyn y Glaw, e gŵyn Gwlŷdd:
Ifieu 'gino Ias gynnes.
A gwywant hwy, gan y Tes. *O. G.*

Yr un accen. Unum Sectari.

Yddgi da, hawdd ei gadw ef,
Ddylud yr un ddolef.
I y Gaingc, ni ŵyr y gôg,
Ad un llais. Edn lluoſog. *H. L.*

DIWEDD.

Authorum Nomina & quando floruerint.

B

B. Aer. Bedo Aeddrem. 150[illegible]
B. Br. Bedo Brwynllys. 146[illegible]
Br. F. Brawd Fadawg ap Gwallter. 125[illegible]

D.

D. Ed. Dafydd ap Edmwnt. 14[illegible]
D. ff. D. Deio ab ffeuan Du. 148[illegible]
D. N. Dafydd Nanmor. 146[illegible]
D. G. Dafydd ab Gwilim. 140[illegible]
D. Ll. Dafydd Llwyd ab Lln ab Gr. 148[illegible]
D. H. H. Dafydd ab Hywel ab Hywel 14[illegible]
D. M. T. Dafydd ap Maredudd ap Tudur. 140[illegible]

E

Edm. P. Edmwnt Prys Archdiacon Meirionedd. 162[illegible]

G

G. Ll. Gruffydd Llwyd ap Daf. ap Eingion. 14[illegible]
G. Gr. Gruffydd Grŷg 14[illegible]
Gr. ff. Ll. F. Gruffydd ap ffeuan ap Lln. Fych. 150[illegible]
G. H. Gruffydd Hiraethog. 15[illegible]
G. Gl. Gutto'r Glyn. 14[illegible]
Gr. Gwef. Gruffydd ap Gwefyn. 14[illegible]
G. O. Guttyn Owein. 14[illegible]

G. D. Ych. Gruffydd ap Dafydd Ychan 1460.
G. ff. H. Gruffydd ap Ieuan hen. 1460.

H

H. D. Hywel Dafydd ap Ieuan Rhys. 1490
H. Ar. Huw Arwyſtl. 1550.
H. C. Ll. Huw Cae Llwyd 1480
H. Cil. Hywel Cilan. 1480.

ff

ffeuan Brylydd hir. 1450.
ffolo Goch. 1400.
ffor. F. ffortwerth Fynglwyd. 1460.
ff. Deul. ffeuan Deulwyn. 1460.
ff. R. ab Lln. q.
ff. H. S. ffeuan ap Hywel Swrdwal 1460.
ff. B. ffeuan Brechfa. 1500.
ff. D. ffeuan Dyſi. 1490.
ffeuan Tew. 1580.

L

L. Mon. Lewys Mon. 1500.
L. G. Lewys. alias Lln. Glyn Cothi 1450.
L. Mor. Lewys Morgannwg. 1520.

Ll

Llo. Llowdden 1450
Ll. G. Lln. Goch ap Meuryg hen 1400.
Ll. Gutt. Llywelyn ap Guttyn. 1480.

M

M. R. Mredudd ap Rhys. 1440.

N.

Anonynus.

O. G. Owain Gwynedd. 1560.

R

Raff. R. Raff ap Robert. 1530.

R. Ll. R. R. Rys Llwyd ap Rys ap Riccart. 1460.

R. G. Er. Rys Goch. o Eryri. 1420.

R. G. Gl. Rys Goch Glyndyfrdwy. q.

R. Dd. Robin Ddu. 1460.

R. R. G. q.

R. C. Rys Cain. 1580.

R. Teg. Rys Teganwy. 1480.

S

S. C. Sion Cent. q.

S. F. Simwnt Fychan. 1570.

S. C. Sion Ceri. 1520.

S. Br. Sion Brwynog. 1550.

S. Ph. Sion Phylip. 1580.

S. T. Sion Tudur. 1580.

T

T. P. Tomos Prys. 1580.

T. A. Tudur Aled. 1520.

W

W. Ll. Wiliam Llŷn. 1560.

Cywydd o folawd i Iesu.

BUm yn darllen gryn ennyd,
Bereiddwaith beirdd heirdd o hyd:

N

Na bu i gael neb o'u gwell,
Am roi gwawd, ym Mro Gadell.
Annel Clau, rhai'n eilio Clod,
I frenhinoedd, farn hynod.
Rhai'n breladeidd weddeidd wiw,
I eglwys-wyr aeg lwyș-wiw.
Ar hoff wawd, cai Brophwydi,
Arbennig fawredig fri.
Rhai'n gwario, er gŵyro gŵyr,
Rhyw gaingc aur, ar Goncwerwyr.
Cai wyr haelion, ffrwythlon ffawd,
Can miloedd, eu Canmolawd.
Goreu-gwyr, i'w gwir ragod,
O gaer a glynn, a gai'r glod.
Dyfalu yn gu heb gel;
Dwyn acheu, a dawn uchel.
Ieuan Rhydderch, loywserch lon,
Lawn araith, o Lynn Aeron;
Ab Ieuan Llwyd, baun y llu,
A assiei, i fam Jesu;
Gerdd brydferth, yn ddiserthwch;
Ir mal Cwyr, a mel o'r Cwch.
Mae'r bryd mau, diau o daw,
Manolwawd i'm mewn *eiliaw.*
I brydferthaf, Croyw-Naf Cred,
Roi *fy* mawl, er *fy* muled.
Jesu yw *ngbof*, wir ddofydd;
Jesu *fu*, a Jesu *fydd.*
Eurbor, *Nefol, freiniol fraint,*
Wych o'r llys, uwch yr hollsaint.

A'dwyn *Frenin, iw addef,*
Ynglynn aur Angylion Nef.
Brenin Cred. Ri diledryw;
Brenin i bob Brenin byw.
Yn d'wy ſogaul di ſegur,
Uwch law pawb, y iach-lew pûr.
Offeiriad mewn graddiad gron,
Burach nag y bu Aron.
Ein pôr hy, a hwy'n parhau,
Nag Aron, yn ei gaerau.
Prophwyd yw ef, (*Nef i ni*)
Pur loyvv-lain, *pair oleuni.*
Murain Cynnyrch llewyrch llên.
Mewn mvvyſ-air, mvvy na Moeſen.
Yn dyſt Cyvvir, *geirwir* gvvâr,
A devvin, holl lu daear.
Uwch pob rhai, rhyglyddai glod;
Y mae'n erſai, myn orſod;
A *rhagorieith,* berfeith bur,
O ran nerth, ar un Arthur.
Sigodd fiol. *Diafol dig,*
Fall Uffernol. ſvvll ffyrnig
Er *iddo,* yrru Adda.
I fyvvyd drvvg. o fyd da.
Ac *Efa,* yn y gofid,
A bâr llavvn *i beri llid.*
A'u holl *lin,* ond blin fu'r bla,
I gaethfyd. a'r un gvvythfa.
Lleſg oeddym, ein llas gvvyddiad,
Yma heb-rym, y Mab rhad.

Trwy *rinwedd*, *ei* groywedd grôg,
Gorddofodd, y gwrdd ddyfiog.
Wrth farw ar hon galon glau,
Lluddiodd ing, lladdodd Angau.
A'i gyfodiad, gwiw fadwedd,
Uchaf Ior, o rych *ei fedd*;
A *wiria'n* glau, er iawn glod,
Dduw erfai, iddo orfod.
Ifor hael a fawrhawyd,
Am haeledd *o'i fedd a'i fwyd*.
Haelder, Ior a glodforwn,
Oedd achos pêr haelder hwn.
Hael yw Jesu, haul oesoedd;
Hy-lan yw, a hael *iawn* oedd.
Haelionus, am rymus rodd;
Hy-burddewr, am ebrwyddrodd.
Hael hael hael, tros fyd ydyw;
Hael a da rodd, haelder yw.
Ys da Duw Tâd, Ceidwad Cu,
Di os, mai da yw Jesu.
Pen teyrn, y teyrnedd,
Agad o'ũ rhyw, i gadw'r hedd.
Pen Escobion, ddyfnion ddysg;
Pur gywirddawn, pôr gwirddysg.
Pen Prophwyd mawr, roddfawr Ri;
Praff awdwr, y prophwydi.
Pen ar gedyrn, trachwyrn trin;
Paun gwrol, pen eu gwerin.
Goruwch haelion, gŵyr chwalũ,
Ei rad llawn, i reidieu llu.

Ei wehelyth ſyth y ſydd,
Eureidd *dwf*, o Wraidd *Dafydd*.
Ac Abraham ddinam dda,
Wr addwyn, o ryw Adda.
Ei gorph jon, gorhoff per,
A'i lan enaid oleu-ner;
Ynt trwy weddus, ferthus fawl,
Oreu dawn, o ryw dynawl.
Am ei berſon, Cyfionfad,
Mâb yw i Dduw, byw heb wad.
Pe gallwn, mad geidwad cu,
Iddo fawl, a'i ddyſalu;
Yn *Ufyddaf*, am tafawd,
I'r Jeſu yr aſſiwn wawd.
Gan nas gallaf, buraf Bôr,
Glymmu irwawd, glaim eurjor;
Gorthewi, a *wnaf fi fel*,
Gwir adyn, a goradel;
Mawl yr Ion, mal yr oedd,
I bregethwyr, brig ſeithoedd.
Jeſu'n gwynfyd da ydyw;
Jeſu'n rhan, ſy un o'n rhyw.

Facto ab Dewi. 1710

Cywydd ar ddioddefiadau Criſt.

ERglyw fy rghân o Arglwydd,
A phoed lân, a chaffed lwydd.

Hoffwa

Hoffwn dymunwn bob dydd,
Ganu'n iawn, it gân nevvydd.
A hon am dy *dirion* hedd,
Drvvy gariad, a'th drugaredd.
A'th ddaioni, i'th Ddinas;
A'th rodd rvvydd fodd, a'th rydd râs.
C'ruaidd iawn, fe'n carodd Iôn,
Lin vvael, pan o'em elynion:
A rhoddi drossom ni dravv,
Y byvvyd gvvyn heb beidiavv.
Colli er mvvyn ein gvvella,
Ei briod vvaed, mevvn pryd da:
Amrith fodd, amryvv *weithiau*;
Glan vvych rodd, er ein glan-hau.
Brodyr byddvvn, ni barod,
'Odde' gloes, dros Dduvv a'i g'od.
Poen a ddugodd, pan aned;
O draul aeth, ei vvaed ar led.
Ail enir, ni'n olynol,
Bob rhai'n lân, bavvb ar ei ol.
E vvaedodd, pan Envvaedvvyd,
I'n rhydd-hau, ni o'n rhvvyd.
Ninneu 'n calonneu celyd,
Gvvnavvn yn bur, mae'n llavvn o bryd
Pan chvvyssodd gvvaedodd gavvad;
O fravv'n yr Ardd, cyn ei frâd.
Chvvyssvvn ninneu'n hafiechyd,
A'n gvvŷn ddrvvg, yn ddagreu gyd.
E gurvvyd, cernodivvyd Crist,
Yn orthrvvm, yn rhy athrist.

Yſtyriwn ninneu'n waſtad,
Roddi dwrn, i'r Adda dad.
C'ronwyd, drain-bigwyd ei ben,
A chroes d'rawyd, a chorſen.
Trwy ſyd, nag *ofnwn* tra *fo'm*,
Y dryſſwch, fe aeth droſſom.
Chwippiwyd, ammharchwyd ym mhell;
A'i fin watwor, oi fantell.
Bwriwn ni, bob rhyw ennyd,
Yn barch i'n, bob ammarch byd.
Egr *fu ei* boen, ar y groes;
Dynion, yn dwyn *ei einioes*
Bo ni barod, *farw* beunydd,
Os rhaid heb ffael, ym mhlaid ffydd.
E gas frath, go *is ei fron*,
A gwelwyd gwaed ei galon.
Am hyn iddo, bob munud,
Canwn ſawl na *fyddwn fûd*.
Ei gorph 'nol gorphen ei waith.
A gladdwyd, mewn craig *eilwaith*.
Bechadur, marwha bechod;
O *fodd* deg, yn ei *fedd* dôd.
Cyſododd *ef*, *cof* ydyw.
Oi *fawr ſedd*, *o farw* *i fyw*.
A thithau heb naccau côd,
Bechadur, o gwſg pechod.
Er ein mwyn, yn yr un modd,
Y Jeſu gwyn eſgynnodd.
Eſgynnwn, byddwn yn bod,
Byth ſych, am betheu ſ'uchod.

Eiſteddodd

Eiſteddoedd, caiff yn oeſtad;
Y braint hyn, ger bron y Tàd.
Dadleu mae, diammeu dôn,
Drwy ei ſwydd, dros ei ddynion.
Gwarantaf, cawn ein gwrando,
Gwnawn ein cwyn, er ei *fwyn fo*.
Ac fe'n dug, iw deg fynydd,
Biwb od awn i'w ôl bob dydd.
Yn awr ddyn, pwy na roddai,
Ddwbl glod byth, i Dduw heb làu.
Rho bardwn, er ei aberth;
A gwel Dduw, it gael ein gwerth.
Er ei haelder, rho *eilwaith*,
Dèg rad, i'n redeg y daith.
Duw ein pen, (fu'n dwyn penyd,)
Derbyn ni, wrth fynd o'r byd.
I i'th Nef Arglwydd, dragwyddol;
Amen F'ion, amen yn t'ôl. *D. L.*

Englynnion i'r rhai chwannog i gabu.

LLe bo bai'n ſyrthio na ymſertha, *ddim*
O ddamwain nis galla';
Angall ni ŵyr deall da,
A fo gall, ef a'i gwella.

Yr

Yr Annoeth goegwr na thawo, cablwr,
A'r cwbl o'r rhyw honno,
Welan y bai, le ni bo,
A'r lle bydd, f'a'r leirll heibio.
Y fron weddol na farno, nes deall,
Sydd gall yn fy moddio,
A *farn air*, heb *fai* arno,
Ffolaidd anfwynaidd yw *fo*. *D. L.*

Wrth ymweled a Chlaf.

Duw Iôn Duw dirion Duw dorro, dy boen
Duw beunydd a'th Helpio,
A Duw gwyn uwch bryn a bro,
A'th glafychai'th *ddiglwyfo*.
Jeſu *a'i* allu yn holl iach. a'th wnel,
M'ch welaf yn afiach,
Jeſu gwyn, a oes gwannach?
Jeſu wnel ei wâs yn *iach*.

Wrth fynd i gyſgu, a chodi.

Cofia'r Ion cyfion Dduw cu, o'th *fonwes*,
Wrth fyned i gyſgu;
A Duw *fydd*, ben llywydd llu,
I'th *wilio'r* nos i'th wely.
Cofia Griſt *ddidriſt* Dduw tri, y bore,
Yn barod wrth godi,
Dod ddiolch, dywaid vveddi,
Ni ddaw dwg yn d'olwg *di*. *Diwedd.*

Llyſt.

LLYFR BARDDONIAETH

O waith y Capten William Midleton, cymmwys iw offod yma.

BArddoniaeth yw Celfyddyd, o ganu Cerdd *Dafod* yn dda. *Sef* yw hynny plethu ac eiliaw Caniadeu Cymreig yn Gerddgar Bencerddieidd. Pedwar peth a berthyn at Gerdd *Dafod*: Cymhariad, Odl, Cynghanedd, a Meſur.

Cymhariad yw cymharu pob braich o'r Pennill, i gyd atteb a'r gyntaf: a hynny a ellir o ddau fodd: *ſef*, Cymhariad Ddiſgyblaidd, a chymhariad Bencerddiaidd. Dwyryw gymhariad Ddiſgyblaidd y ſydd: *ſef*, cymhariad Llythyrennol, a chymhariad ſynhwyrol. Cymhariad Lythyrennol, yw cymharu y llythyren wreiddiol, ag un o'i rhyw yn gyſſefin pob braich trwy'r pennill, fal hyn;

Pwy ſy ddewrgwbl, pais ddurgorph:
Pwy a rwym Camp, o rym Corph, G. H.

Cymhariad ſynhwyrol yw; pan fyddo'r braich gyntaf heb gyflawn ſynwyr ynddi; ithr gorfod *eichyrchu* at yr ail, i gyflawni'r

ſynwyr

ſynwyr, heb gymharu 'r llythyrenneu gwreiddiol, fal hyn;

Rhaid fydd lle rho Duw ei fâr,
Dwyn eginyn, da'n gynnar. *T. A.*

Cymhariad Bencerddieidd yw, pan ſyddo rhyw orcheſt ar y gymhariad, mwy nag ar y ddwy uchod: a hynny a ellir o dair ffordd. *Sef*, Cymhariad Lythyrennol Synhwyrol, Cymhariad Gynghaneddol Lythyrennol, a Chymhariad Gyfochr. Cymhariad Lythyrennol Synhwyrol yw, pan ſyddo'r llythyrenneu gwreiddiol yn cyd-atteb, ac yn cymharu o'r un rhyw; ac yn cyflawni'r ſynwyr ddeſtygiol yn y fraich gyntaf hefyd: *Sef* y ddwy gymhariad Ddiſgyblaidd yn un, *fal* hyn;

Ni bu Rodn, Nai Beredur,
Negydd, o'i win nag o'i Ddûr. G. G.

Cymharlad Gynghaneddol Lythyrennol yw, pan *fyddo'r* hanner cyntaf i'r Fraich yn atteb mewn croeſgynghanedd, i'r hanner *olaf* o bob Braich trwy'r Pennill fal hyn;

Wyd Awdur diwyd ydyn,
Ffôn didwyll hynny dwedwn,
Nid odiaeth un od adwen,
Ond ydoedd o waed Odwin. *M.*

A hyn a deallir yn eglur, pan ſoniwyf am groes-gynghanedd gyfan.

Cymhariad Gyfochr yw, pan ſyddo da

ſyllafog eirieu'n dechreu'r Meſur; er torri'r Cymhariad lythyrennol ar y gytſain wreiddiol rhaid iddynt gyfochri yn un-ſain mewn accen dderchafedig, fal hyn;

Mannau mwyn am Win a Medd,
Tannau Miwſig ton maſwedd.

Os bydd Bogail yn atteb i Gytſain, nid torr Cymhariad ydyw, *fal* hyn;

Nid cyfled gweled y gwir,
Ar ei wyneb a'r anwir. *J. S.*

Neu Fogail yn atteb i amryw ſogail arall, *fal* hyn;

Urddedig arwydd ydoedd,
Ethol Myrr o Fethlem oedd. *D. E.*

Ni thyrr Harwydd ychenaid, na chyngha-nedd na Chymhariad: Ac os Bogail a fydd gwreiddiol yn y fraich gyntaf, Cytſain ni thyrr gymhariad, *fel* hyn;

Awn i Bûn yno beunydd,
Glas a gwyn dan glos y Gwydd. *D. E.*

Bellach ſoniwn am Odl.

Odl yw cydatteb ſaîn, mewn ſyllafeu perthynas: a hynny ſydd o ddau ryw; ſef, Unodli, a Phroeſtio. Unodli yw, bod ſyllafeu o'r un rhyw yn cydatteb iw gilydd; naill ai mewn perfedd Braich, neu'n y brif Odl. am y gyntaf, mi a'i dangoſaf mewn lle cyfaddas; ſef ymmyſg y Cynghaneddion. Eithr unodli yn y brif Odl yw pan fyddo ſyllafeu unrhyw, yn atteb

i'w

i'w gilydd, ac yn unodli, trwy'r caniad neu'r Pennill: ac at y rhan hon y perthyn anian rheol y Syllafeu oll: Canys ni unodla a ſyllaf dalgron, onid talgron arall, a hyny o'r un bwys, o bydd y ddwy o acccen dderchafedig: Bogail a unodla a'r un ſogail: Lleddf a lleddf: Dipthong a Dipthong o'r unrhyw: a'r rhai'n o'r un Bogeilleid a Chydſeinieid *fal* hyn;

Talgron.

Mingamai hi mewn gwmon,
Morcath a'i brath dan ei bron. *Ff. C.*

Lleddf.

Tchen ynt cochion unoed,
Uwch eu Cyrn na breichieu coed. *Ll.*

Dipthong.

Mal y ſydd, a maels iddaw,
Mae ſal Draig i'mafael draw. *Ll.*

Ni chydwedda mewn perfedd braich, yn enwedig yn yr orphwyſfa; ſyllaf i unodli a'r briſodl: hefyd ni ddychon yr un gair ſod ddwy-waith ar y briſodl, (oddieithr mewn Cywydd) oni bydd ſynychach, neu 'n traethu yſmalhawch cariad; Odl hefyd a ddychyn ſod o gûdd Lythyren o'r gair a ſo'n dilyn fâl hyn.;

Dyſgais i godi gyda'r, Ehedydd,
A rhodio'r un dalar: &c. Ff. o Garno.

Proeſtio yw newid Bogeiliaid neu Ddipthongieid, ac heb newid Cydſonieid yn y bri-

brifodl. Dau ryw broeſt y ſydd; Proeſt Cyfnewidiog, a phroeſt Cadwynodl. Proeſt cyfnewidiog yw, pan newidier pob prifodl o'r meſur a'r ſyllafeu, o'r unrhyw, fal hyn;

O'r gwinwydd daroganent,
O ganon o Ogoniant,
O ward bron dan euraid brint,
O wir gorph oedd wyry gynt. *L. G.*

Ni chydwedda ſyllaf yr orphwysfa, i broeſtio a'r brifodl mewn braich o bennill unodl. Proeſt Cadwynodl yw, pan fo'r fraich gyntaf, a'r ail, yn proeſtio; &c. a phob yn ail fraich yn cydodli, fal hyn;

Myfi im Dnw, boywdduw hynt,
A ganaf, ei ogoniant:
A wnaeth im helaeth helynt,
A gwir ddawn ac Urddduniant. *M.*

Ni chydbroeſtia, onid ſyllafeu o'r unrhyw. Digon yw hyn o ſon am Odl; ſoniwn bellach am y Cynghaneddion.

Cynghanedd yw, eiliaw a phlethu braich o bennill ar gerdd Dafod. Dwy ryw Gynghanedd y ſydd; *Sef*, Cynghanedd groes, a Chynghanedd unodl. Cynghanedd groes yw, pan fo'r cytſonieid o flaen pyllaf yr orphwysfa, yn atteb i'r rhai ar ol. Dwy ryw gynghanedd groes y ſydd; ſef, Cynghanedd draws, a chynghanedd groes gyfan.

Cyng-

Cynghanedd draws yw, pan fo un gytſain, neu ſwy, yn atteb i'r olaf; a'r rhai neſaf etti ar draws y geirieu 'lanw, yn y perfedd. Y gytſain gyntaf yn atteb i'r neſaf at y briſodl fal hyn;

Tad, Brodyr, Neiaint, Plant aeth. T. A.

Dwy gytſain yn atteb i ddwy fal hyn,

Bygwth y mae'r gloyw bigau. D. G.

Tair

Gleiſion, fal Wybr goleuſyth. D. G.

Pedair.

Byrblu rhewedig berwbla. D. G.

Pump.

Gwae a fai'n brudd, rhag ofn brad. G. I.

Cynghanedd groes gyfan, a blethir o'r holl gytſonieid a fyddont o flaen ſyllaf yr Orphwyſa, yn cydatteb olynol a'r rhai o flaen y briſodl, drwy gyfnewid bogeilieid fel hyn,

Pur yw ei glôd Pôr y glyn.

Dwy ryw groeſgynghanedd gyfan y ſydd; ſef croes rywiog, a chroes afrywiog. Croesgynghanedd gyfan rywiog yw, pan fo gair yr orphwyſa a gair y briſodl yn unſyllafog: neu pan fo gair yr orphwyſa yn lluaws-ſyllafog a gair y briſodl yn lluaws-ſyllafog heſyd; ac yno y gellir ei throi wyneb yngwrthwyneb, fal hyn;

Am hen Iarll mae hyn o iawn.
I farnu a fu arnynt. L. M.

Croes-

roesgynghanedd gyfan afrywiog yw, pan 'r gair o flaen yr orphwysfa, yn unſyllag, a gair y brifodl yn lluaws-ſyllafog; l nas gellir ei dattroi wyneb yngwrthyneb: fal hyn,

Tm mhob ing ym mhob angen. *D. N.*

lae hefyd yn rhydd wrth eiliaw croesynghaneddd, adu y llythyren *N*, pan fo yn gyſſefin, (ſef yn lythyren wreiddiol, eu'r flaenaf gytſain o'r fraich) heb un atteb iddi ar ol yr orphwysfa; ac yno gelwir cynghanedd N coll y gyntaf. fal yn,

Ni roi dolc, ar ei wawd yn,
Ni bu'n frith, bin o'i frethyn. *R. N.*

Gochelwch ym mhob croesgynghanedd, hag bod marchawglythr, heb fogail yngthi a'r marchawg yn ſyllaf yr orphwysfa; oni bydd ſyllaf o'r unrhyw iw atteb, yn y neſaf at y brifodl.

Cynghanedd unodl yw, pan fyddo'n unodli o fewn cenol y *fraich*. Dwy ryw gynghaedd unodl y ſydd: Unodl Lûſg ac nodl ſain.

Cynghanedd Lûſg yw, pan *fo* rhyw *ſyll*o flaen y chweched yn unodli ac yn lluſo at y chweched, a'r *brifodl* yn accen deſcynnedig, *fal* hyn;

Goreu buyail i'r daiſiaid. *Ll*

co gyſwllt cydſonieid ſel hyn;

Nid

Nid y ci carth flew arthfloch. *J. G.*

Ni wedd cynghanedd luſg ar y fraich ola
i'r un o'r meſureu.

Cynghanedd ſain unodl yw pan fo'r *gwan*
a'r rhagwant yn unodli; a'r rhan o'
fraich ar ol y rhagwant yn cyrghane
ddu a'r rhagwant, drwy gydatteb cydſon
ieid, a chytnewid bogeilieid; ac nid oe
meſur hyd y gwant na'r rhagwant, mw
na gorphwysta cyrghanedd lûſg. *fal* hy

Plas, to dulas ty deiliawg. *J. T.*

Ni chydwedda yn unodl y ſain, ddwy ſyll
mewn accen dderchaſedig, oni bydcan
un bwys. Sain ddwyblyg. *fal* hyn,

Por, dor, dar, gwanar gwinau. *J. G.*

Gellir heſyd a hynny'n orcheſtol oſo
amryw gynghaneddion ar yr un fraich
ſef ſain o gyſwllt, a chroeſgynghaned
ynghyd, *fal* hyn;

I gelliwig ac iw llys. *Sp. V.*

Saingroes.

Aeth hiraeth i wyth harri. *L. M.*

Seingroes o gyſwllt goll y gyntaf; ne
ewinog ar air mwys, *fal* hyn,

Nan Conwy man cawn y medd. *M.*

Sain, traws o gyſwllt, a chroes ddwbl g
ſwllt ewinog, *fal* hyu,

Syr o'i ryw ſyr o'r oes hon. *L. M.*

A'r holl gynghaneddion ar yr un *frai*
trwy orcheſtion, mewn ſaith modd bar
en

nt yr athrawon, *fal* hyn,

Troym troyma at Rys. *M.*

Digon bellach yw hyn o amnaid, i rybudio'r Darlleydd athrylithgar, i chwilio erdd yr Athrawon Awduraidd Pencerdd awl, lle cânt weld eu gwala o ſiampleu orcheſtawl, os craffant ar y cynhildeb.

Bellach ſoniwn am y meſureu.

Meſur yw rhif nodedig o ſyllafon, mewn raich; neu o riſedi breichieu mewn ennill. Rhif neu nifer y ſyllafon mewn raich, a elwir Cyhydedd. Dwy ryw Gyydedd ſydd; *ſef* cyhydedd meſur; (ac am onno y *ſoniaf* ym myſg y meſureu) a hyhydedd braich. Saith ryw gyhydedd raich y ſydd, *ſef* ſaith Golofn cerdd Dod; ac *fel* hyn y doſperthir hwynt; y Gyhydedd *ferr*, a *feſurir* o bedwar *ſyllaf* newn braich, y gyhydedd wen o bump; y yhydedd las o chwech, y gyhydedd gaeth ſaith, y gyhydedd draws o wyth, y gyhydedd droſgl o naw, a'r gyhydedd hir o deg ſyllaf, *fal* hyn,

Gruffydd griffwn,
Odad Owein Dwnn,
Brau wyt Wyr Robert Dwnn. *L. M.*
Praffwydd wyd Imp Ruffydd Dwnn.
Praffwaed dydd daed, Maredydd Dwnn,
Pwy yn rhoi dy Aur pai Henri Dwnn,
Pwy'n orhoff dda da pai hen Ruffydd Dwnn.

Meſur

Meſur ſef pennill, yw niſer o *freichiau* ar un neu fwy o'r Cyhydeddion, trwy ga dw cymhariad, cynghanedd, Gair cyrch Gair toddaid, Cyfochriad, ar yr un can ad. Tri rhyw feſur ſydd; Cywydd, Owd ac Englyn. Tri rhyw feſur Cywyd ſydd; *ſef*, Cywydd deuair, cywydd llo'gr nog, ac Owdl gywydd. Dau ryw gy ydd deuair ſydd; *ſef* cywydd deuair ſyrrio a chywydd deuair hirion. Cyn dechre doſparthu un o'r meſureu; rhaid im oſo ar lawr reoleu cyffredin, a berthynant bob un o'r meſureu: Bellach llyma'r rh oleu i gyſylltu ynghyd y cymhariadeu, Odleu y Cynghaneddion, a'r Meſureu

1 Pob Cymhariad, a wſnaetha 'mho rhai o'r meſureu.

2 Pob Odl, o bydd hi'n unrhyw a'r O gyſſefin flaenor. unodl ſydd, a chywir 'ga iad drwy'r meſureu, eithr mewn Proeſt.

3 Ni chenir Cadwynſyr, na Gorcheſt beirdd heb groes gynghanedd ym mho braich.

4 Pob Cynghaned a wſnaetha, ac gynghanedda yn gywir ganiad, ym mho meſur arall.

5 Edrychwch am orcheſtion y Meſu eu, wrth ddoſparthu pob pennill ar ben ei hun. Pennill o Gywydd deua ſyrrion, ddylwn yn neſaf ſon am dan

A hwnnw a feſurir o ddwy *fraich*, o'r Gyhydedd *ferr*; *ſef* pedwar *ſyllafog* bob braich; y naill a'r *brifodl* yn accen ddechafedig, *ſef* gair unſyllafog; a'r llall yn accen ddeſcynnedig, *ſef* gair a mwy nag un ſyllaf yn y brifodl, *fel* hyn;

Croyw fir cryf fedd,
Cof yw cyfedd. *S. V.*

Pennill o Gywydd deuair hirion, a feſurir o ddwy *fraich*, ar y Gyhydedd gaeth; *ſef* ſaith *ſyllaf* bob braich, ac yn unodli ar accennion *amrafael*, *fal* deuair *fyrrion*, *fel* hyn;

Yſpys y dengys y dyn,
O bu radd, y bo'i wreiddyn. *T. A.*

Pennill o Gywydd Lloſgyrnog, a *feſurir* o ddwy *fraich* o'r draws gyhydedd, yn unodl a *ſyllaf gorphwyſfa* y gynghanedd yn y Lloſgwrn, *fal* gair cyrch; a'r lloſgwrn yw y drydedd *fraich*; ar y gaeth gyhydedd yr hwn ſydd yn arwain y *brifodl* drwy'r Cywydd, *fal* hyn;

Yr hen ddaiar hon a dduodd,
Yr gloyw Awyr a ddrwgliwiodd,
A grynodd pan goroned. *Sp V.*

Owdl gywydd, a *feſurir* o ddwy *fraich* o'r gyhydedd gaeth, yr odl *olaf* o'r *fraich gyntaf*, yn cyrchu'n unodl, ac mewn amryw accen, at air yr *orphwyſfa*, yn yr ail *fraich*, *ſef* ar air cyrch, a'r odl *olaf* yn unodli drwy'r

drwy'r cywydd: Rhaid i'r gynghanedd yn y fraich olaf, fod yn gynghanedd groes rywiog, fal y galler troi Owdl gywydd, yn gywydd deuair hirion, fal hyn;

Llwyth Trefor llu waith trafael, S. V.
Llew ebrwydd hael, llwybraidd hedd.

Darfu ſon am Benhillion o Gywydd; Y ail gaingc o brydyddiaeth yw Owdl. Owd yw caniad o amryw feſureu, yn ol y arfer ſathredig; eithr wrth gerdd y tr Phrifardd, a dull Cynddelw, ac arfer hol Ieithoedd Europa; ni ddylai onid un me ſur fod yn yr un caniad; a pha feſur y de chreuer, cynnal hwnnw trwy 'r Owdl pe Gorcheft y beirdd fai: Ac os hir ſydd ai'r caniad, mae'n rhydd newid y briſod Wyth meſur Owdl y ſydd; Cyhydedd, To ddaid, Gwawdodyn, Hupynt, Cadwyn ſe ſur, Cyrch a chwtta, Clogyrnach, a Gor cheſt y Beirdd.

Tair Cyhydedd meſur y ſydd; ſef cyhy dedd wythban, cyhydedd naw ban, a'r Gy hydedd wendroſgl.

Cyhydedd wythban yw, pennill o be dair braich ar y draws gyhydedd; ſef wyth ſyllaſog bob braich, ac yn unodl drwy'r Owdl, neu'n proeftio; fal hyn,

I'r Mâb cyfarchaf rhwyddaf rhin.
I'r Tâd a'r Yſpryd gloywbryd, glân;

New

Neud mau yw cofiau can i'm cyfun,
Nid rhaid i'm ammeu llyfreu llên. *Tal.*

Cyhydedd nawban, a feſurir o bedair braich, ar y Golofn droſgl, a phob braich yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn;

Na bo'n un aelod boen anialwch,
Na gweyw i'w ddilyn nâg eiddilwch,
Er y dwfr Reſtrwaed i farw rhwyſtrwch,
Er y gwirion waed fab gwrando f'ebwch.

Y gyhydedd wenndroſgl, a feſurir o dair braich, y ddwy gyntaf o bum ſyllaf bob un, yn unodl a gair yr orphwys a yn y drydedd fraich, fel gair cyrch; a'r drydedd o naw ſyllaf, yn arwain y brifodl, drwy'r Owdl, fel hyn,

Torr weyw at yr Ais,
I'th ddwrn a'th harnais. —
Trech yw na malais trichan miliain. *G. T.*

Toddaid yw meſur o ddwy freich, lle bo gair ar ol y brifodl yn y fraich gyntaf yn toddi, o dri ſyllaf i ddau, o ddau i un. Y fraich gyntaf yn waſtadol o'r meſur hyn, a fydd o ddeg ſyllaf ſef ar y gyhydedd hir; yr ail fraich fydd naill ai o chwech, ai o naw, ai o ddeg ſyllaf. Pa *gynghaedd* bynnag, fo'n y fraich gyntaf; rhaid ir orphwyſfa fod yn y pumed ſyllaf; Ac os cynghanedd fain fydd yr hon ſydd naturiolaf yn y man hyn, fo ellir goddef y gwant, lle ſynner, am y bo'r rhagwant yn y pumed ſyllaf:

A'r ail fraich ſef chwech ſyllafog yn atteb i'r gair toddaid naillai ar gynghanedd ſain neu ar gynghanedd bra'dd gyfwrdd, hon ſydd rydd iw chanu'n y fraich yma; (ac mewn un o'r meſureu, onid y fraich olaf i hwn, nid rhydd i'w chanu, a phaladr Englyn unodl union) a'r brifodl cyn y gair toddaid yn unodli a'r olaf o'r ail fraich, ac felly trwy'r meſur.

Da rhydd am gywydd i'm gaeau, a main
Eiliw monwes deg au; &c. *ſ. D.*

A thoddaid o'r meſur hwn, ni chenir, ond ynglyn âg arall, am hynny toddaid ynglyn y gelwir.

Eithr o bydd yr ail *fraich* i'r toddaid o naw ſyllaf neu ddeg, rhaid i'r gynghanedd *fod*, naill ai yn ſain at y gair toddaid, neu'n groeſgynghanedd. ac yn atteb ar yr orphwyſfa i'r gair toddaid; yr hwn ſydd yno'n a'r cyrch: os naw *fydd fal* hyn,

Oes ffawydd na nydd neu Onn, yn wewyr,
Oes brenffyr nas gyr yn yſgyrion. *D. N.*

A thoddaid deg *ſyllafog* yn yr ail *fraich*, ar groeſgynghanedd, *fal* hyn,

Fal gwlith awyr ffrith ar ffrwythau'r ddaiar
Fal grawn fal adar fal gro neu flodau T. A

Dau bennill a henyw o doddaid *ſef*, byr a thoddaid, a hir a thoddaid.

Byr a thoddaid a *feſurir*, o doddaid o un *ſyllaf* ar bymtheg yn *gyntaf*; a phedair

braich wyth *ſyllaſog*; *ſef*, ar y gyhydedd draws; a thoddaid o'r unrhyw ar ol, yn unodl oll *fal* hyn,

Duw Arglwydd o rwydd wiw ras, da olud,
Oni 'deila gwnn blas,
Ail oferwaith i lafurwas,
Dwl pwl iawn geiſio adail plas.
A Duw oni wilia Dinas,
Oferwr gwiliwr a phob gwas:
Duw yw'n gwiliwr gwr a'i guras gadarn,
Duw a geidw bawb addas. *M.*

Os y meſur hwn a genir drwy'r Owdl, nid rhaid ond un toddaid rhwng pob pedair braich.

Hir a thoddaid a feſurir o bedair braich o'r gyhydedd hir, a thoddaid o ugain ſyllafar ol, yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn;

I Fair da weiniaith a fu'r dewinion,
O raith reſymol wrth eirieu Simeon,
Mawr oedd i'r ddeulu myrdd o urddolion,
Tmgais a'r ſeren, megis rhos irion,
Gwirioneb Sioſeb dewiſaſon hi,
Gadu'r gair iddi gyda'r gweryddon *G.T.*

Gwawdodyn yw meſur, o amryw riſedi reſchieu ar yr un goloſn, a hynny a wna dau ryw wawdodyn; ſef gwawdodyn byr, a gwawdodyn hir.

Gwawdodyn byr a feſurir, o ddwy fraich y gyhydedd droſgl, a thoddaid o bedwar ſillaf ar bymtheg ynglyn, ac yn unodl

trwy'r Owdl, fal hyn;

Ni phery Onnen i'w pheirianneu,
Dan dewin ddyrnod ond yn ddarneu:
Ewinawg ofawg afeu braich a bron,
A nyddai linon yn ddolenneu. T. A.

Gwawdodyn hir a gyfanfoddir o bennill, ar Owdl a elwir. Cyhydedd naw ban; ſef, pedair braich ar y gyhydedd droſgl, a thoddaid o bedwar ſyllaf ar bymtheg, ar ol yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn;

Yn iach na helwyr na chynhaliaeth,
Na meirch o arial na marchwriaeth,
Na Gweilch i'w harwain na gwalchwriaeth
Na chwn awyddus na chynnyddiaeth,
Na cheiſion mwyſon am waſanaeth gwledd
Na chog i Wynedd na choguniaeth. T. A.

Hupynt yw meſur a rydd i'r Bardd ryddid, i ganu naill ai'n gynghaneddol ai'n gyſochr. Dau ryw Hupynt ſydd; ſef, hupynt byr a Hupynt hir. Hupynt byr a feſurir o ddwy fraich; y gyntaf ar y gyhydedd fer, o bedwar ſyllaf; y llall ar y gyhydedd gaeth o ſaith ſyllaf; hefyd y fraich gyntaf ar air cyrch, naill ai mewn cynghanedd neu'n gyſochr, yn atteb i'r orphwyſfa, yn y pedwerydd ſyllaf o'r all fraich; a'r olaf yn unodl trwy'r Owdl, fal hyn;

E gaſgl i gyd,
Y bobl o'r byd, bu abl o't bôn;

A

At blant bu lwydd, *M.*
Abram ebrwydd, arwydd wyrion.

Hupynt hir a feſurir o dair braich, ſef dwy ſal hupynt byr; ac un arall ſal y gyntaf o'r ddwy; fel hyn,

I't f'eidduned,
Wyt ddymuned,
Eilwedd Luned, wylweddw lonydd.
Uthr doluriais,
O'th ſerch curiais,
A llafuriais fy llyferydd.

Cadwyn-feſur yw pennill, lle cadwyner y cynghaneddion yn orcheſtol. Dau ryw Gadwyn-feſur ſydd; ſef cadwyn *fyr*, a chyfochr gyrch Cadwynog.

Cadwyn-fyr a *feſurir* o bedair braich ar y gyhydedd draws; a phob braich yn cynghaneddu, bob ail ſyllaf drwy bob braich; a'r gair *olaf* o'r *fraich gyntaf* yn cyfochi ar air cyrch, at orphwyſa'r ail; a'r olaf o'r drydedd fraich yr un modd, ar air cyrch cyfochr, yn atteb i'r orphwyſa a'r bedwaredd, yn unodl; a'r pedwerydd ſyllaf o'r fraich gyntaf a'r olaf o'r ail, a'r pedwerydd ſyllaf o'r drydedd fraich, a'r olaf oll yn unodli trwy'r Cwdl, fel hyn;

Elis eiliog o'i lys olau,
Eilwad olau i wlad elwog:
Euran warrog o ran orau,
Ar y dorau wryd eurog.

Cyfochr gyrch cadwynog, a feſurir o bedair braich ar y gyhydedd draws, *fal* cadwynfyr a Hupynt hir ynglŷn âg *ef* î gwplau'r meſur: heſyd y *ſyllaf cyntaf* o'r *fraich gyntaf*; y *ſyllaf olaf* o'r ail *fraich*; a'r *ſyllaf olaf* o'r bedwaredd *fraich*, yn unodl gyda phrifodl yr Hupynt; ac *felly* trwy'r Owdl: a'r trydydd a'r pedwerydd *ſyllaf* o'r *fraich* gyntaf, yn unodl gytochr, a'r trydydd a'r pedwerydd ſyllaf o'r drydedd fraich; a'r ddau ſyllaf olaf o'r fraich gyntaf, yn unodli a'r trydydd a'r pedwerydd ſyllaf o'r ail *fraich* yn *gytochr* ar air cyrch; ac *felly* y ddau *ſyllaf olaf* o'r drydedd *fraich* yn attteb yn *gyfochr* unodl ar air cyrch, i'r trydydd a'r pedwerydd *ſyllaf* o'r bedwaredd *fraich fal hyn*;

Gereint cwlen, gwr nod calis,
Rod a phalis, rhed a philer,
Hyd y Mwlen, hwde'u malis.
Mwy Iaith Alis, yma'th hwyler:
Capten ſiaſau,
Ceſtyll, Plaſau,
Gwyr, Curaſau, a grog troeſer:
Iacheiſt gaſau,
Galanaſau,
A chydtraſau, i chwi troſer.

Cyrch a chwtta, a *feſurir* o wyth braich; y chwech *fraich gyntaf*, *fal* tri phennill o gywydd deuair hirion yn unodl; a'r ddwy

olaf

olaf fal pennill o Owdl gywydd ar air cyrch. ond nad rhaid cadw accen; a'r fraich olaf yn unodli, a'r chwech gyntaf; ac felly'n arwain y brifodl trwy'r Owdl, fel hyn;

Erfai yw'r llys ar for llon,
Hyn o les a wnai Leifion:
E gair gwres, yn y gaer gron,
E gair feigieu gwrefogion;
A'r Ceirw fry o barcau'r fron,
A'r Eogiaid o'r eigion;
A gwenith a phob gwinoedd,
Mae'r tiroedd a'r mor tirion. *L. M.*

Clogyrnach a fefurir o bum braich: y ddwy gyntaf ar y draws gyhydedd o wyth fyllat bob un; y ddwy ganol o bum fyllaf bob un. ar y gyhydedd wenn; a'r olaf o chwech fyllat ar y gyhydedd las: y fraich gyntaf, ar ail, a'r *olaf* yn unodli trwy'r Owdl; a'r drydedd a'r bedwaredd *fraich* yn unodli ar air cyrch, â'r trydydd *fyllaf* o'r *fraich olaf*, *fal* hyn;

Y Prophwydi puraf hediad,
Aml o rinwedd a'i mawl ranniad;
Drwy gerdd draw a gair,
I un mab Ion Mair,
I'w gadair a'i godiad. *M.*

Gorcheft y Beirdd a *fefurir* o dair braich; y ddwy *flaenaf* o bedwar *fyllaf* bob un, ar y gyhydedd *fer*: a'r *olaf* o faith *fyllaf* ar y

gyhydedd gaeth: a'r ail *ſyllaf* o'r *fraich gyntaf* yn unodli a'r ail *ſyllaf*, o'r *ail fraich*, ac a'r ail o'r drydedd; *hefyd* y *ſyllaf olaf* o'r *fraich gyntaf*, a'r *olaf* o'r ail yn unodli ac air cyrch a'r pedwerydd *ſyllaf*, o'r *fraich olaf*; y *ſyllaf olaf* o'r *fraich olaf*, yn arwain y *briſoll* trwy'r Owdl. Ac o *fewn* pob pedwar *ſyllaf* o'r deudd-g *cyntaf*, yn croesgynghaneddu'n rhywiog, ac yn unodli wyneb yngwrthwyneb: y tri *ſyllaf olaf* yn croesgynghaneddu, a'r pedwar *blaenaf*, yn y *fraich olaf*: *fal* hyn,

I'r drwg, ward rydd,
Oer wg, e rydd.
A dwg, y dydd, dig i'w dal. M.

Soniwn bellach am Englynnion.

Ynglyn yw meſur, a genir naill ai ar ei ben ei hun, ai mewn gosteg, neu mewn Owdl. Dau ryw ynglyn y ſydd, *ſef* Ynglyn unodl, ac Ynglyn Proeſt. Tri rhyw Ynglyn unodl ſydd: *ſef* unodl union, unodl cyrch, ac unodl crwcca: Englyn unodl union, a gyfanſoddir o ddau feſur; ſef Toddaid o un ſyllaf ar bymtheg a pʼennill o Gywydd deuair hirion ar ei ol ynglyn ag ef: fal hyn,

Feſu iʼn caru ſyʼn dwyn coron, Nef
Feſu Naf Angylion,
Feſu yw For yr oes hon,
Feſu a geidw ei weiſion. *L. Gl.*

Gosteg

Gofteg yw caniad o ddeuddeg Englyn unodlunion yn unodl trwy'r caniad.

Englyn *unodl crwcca. nid amgen meſur*
Nag *unodl union, eithr gorfod goſſod*
Y pennill *o gywydd deuair hirion yn*
flaen af *a'r Toddaid ar ol fal hyn*;
Braidd yn fyw bereiddwen ferch;
Briw digwyn bradog annerch:
Briwiad oſodiad fy ſerch, ar loer gwlad,
Brad anfad bryd wenferch. *R. M.*

Englyn unodl cyrch a feſurir, ac a genir, fal y pedair braich olaf i gyrch a chwtta, fal hyn;

Gwenferch odidawg winfaeth.
Gyrrodd i wan gûr oedd waeth:
Gerydd dig wiwrudd deg au,
Gryd aſau gyrru dwyſaeth. *R. M.*

Englyn Proeſt yw meſur heb unodli fal yr holl feſureu, eithr yn Proeſtio. Dau yw Ynglyn proeſt ſydd; ſef proeſt cyſnewidiog. a Phroeſt cadwynodl: Proeſt cyſnewidiog a feſurir yn un hyd ag unodl cyrch; eithr lle dylai y brifodl fod mae'r ſyllaf olaf yn cyſnewid bogeil neu ddiphthong ac yn cadw'r un gytſain, trwy'r pedair braich, mewn ſyllafeu o'r unrhyw, fal hyn;

Gwynedd am ein gwledd mae'n gloff.
Marw llew'r Prins mae'r lloer heb priff,

Marw'n pen a'n Capten a'n cyff,
Marw Salbri i'm a'r ſel braff. *T. A.*

Proeſt cadwynodl a feſurir o'r un hyd a phroeſt cyſnewidog; eithr bod y fraich *gyntaf* a'r ail, yn Proeftio yn y *ſyllafeu olaf* o bob braich: a'r drydedd yn Proeftio a'r bedwerydd; *felly* y *fraich gyntaf* yn unodli a'r drydedd a'r *fraich* ail yn unodli a'r *olaf*, yn y *ſyllafeu olaf*, bob braich, *fal* hyn:

Eglwyſwr teg o Leiſion,
Apoſtol o fab Feſtyn,
Ail Daniel o wlad Einion,
Allwedd dyſg a lleuddad wyn. *L. M.*

Rhydd i'r Prydydd gyſyllti'r meſureu.

Y neb a chwennycho wybod ychwaneg, darllened Ramadeg Ieuan *Dafydd Rhys.*

Englynion am feddwi, &c.

LLywodraeth 'ſywaeth y ſydd, yn pallu,
Nid pwyllog yw'n creſydd;
O Jeſu deg nos a dydd,
Yſed mae pawb yn uſy'd!
Meddwi a llenwi tri lloneid, rhyw ſol,
Rhyfela fal Diawleid;
Cryfa gwan cy'an y ceid,
O'r iawn yn ſladd yr enaid.
Rhai'n cyrchu chwdu, rhai'n chwith, eu gwele
A'i

A'i golwg yn lledfrith,
Rhai'n gwario, a rhai'n gyrrith,
A rhai'n meddwi, ym mhob rhith.
Pwylla a gwilia galyn oer fariaeth,
Ddrwg arfereu meddwyn,
Meddwi a llenwi pob llynn,
Yfed nes methu'i ofyn. *Huw Rob.*
Gwell arfer tymmer y taid, o'i dylwyth
Na dilyn rhai ffoliaid
Gwell peidio brwyfgo heb raid,
Gwall i un goll ei enaid.
Colli braint y faint ydd ys heb, Iechyd,
O achos glothineb.
Colli'r enw, a'r callineb,
Colli Nef nid call i neb
Rwy'n bario c'rowfo cur yffig, i'r pen,
A'r poeneu fy ffyrnig.
Da iawn i ddyn a di ddig,
Ei chodi bob ychydig.
Llwyr drais ni cherais i'ch hyn, a chrowfo
A chroefi'r ffiol rhyngthyn,
Llenwch ac yfwch y llyn,
Bwb ei ran bob y ronyn.
Yfed yn galed heb gywilydd, Bir,
Bore a diwedd dydd,
Nid oes pen nâc Ymmhenydd,
Meddaf fi nad meddw a fydd.
Anifail o gail a gaid yn dofi,
Ond y'ed ei gyfraid,
A dyn ffôl, o Duw ni phaid,

Myn lunw mwy na'i lonaid.
Bob dydd oll y bydd lle bo, tafarn,
Etifedd a fetho,
Y pen ofer pan yfo,
Swrth yw'r grefft, a fyrth i'r gro.
Nid teg it redeg at rwyd, y tafarn,
Etifedd drwg ydwyd,
O waith deillion i'th dwyllwyd,
Dall boeth ddyn, deall beth wyd.

Am yfed Iechyd.

Yfed dwys *yfed* y fydd, ar *uchaf*,
Yr Iechyd bigilydd;
Yno calyn y cwilydd,
O'r Iechyd afiechyd *fydd*.

I'r Cybydd.

Ord greffyn i'r dyn anudonol, gwrs,
Gwerthu gorfedd *nefol*,
Crift a'i deyrnas raffol,
Am un Acr dir mewn cwr dol?
Cybydd caſglu bydd, dda byd, i'w cad
Ac etto mewn *drygfyd*,
Ac arall mewn feguryd,
A'i *fâr* a'i gwaſgar i gyd.
Er cael ſtâd y wlad lydan a'i *chyfoeth*,
Ni *chafodd* mo'i amcan,
Yſtudio bydd ni rydd ran,
Myfyrio am *fwy* arian.

Os bydd aml awydd i'mlowio, a'r byd,
Er ei boen yn gweithio,
Pa fwya'n graff a gaffo,
Mwyaf fydd ei awydd o.

Ffydd faith na gobaith gan gybydd, *nid oes*
Ond yffu mewn awydd.
Heb wybod nod anedwydd,
Pwy o'r boen a biau'r budd.

Er bod dull hynod yn llawnion, ei dai,
A'i diroedd yn ffrwythlon,
Ni wŷl gael fyth, dichwyth don,
Yma ddegwm ei ddigon.

Cau'r porth Duw'n cymmortho, a wna'r (cybydd,
Ar y cwbl fydd eiddo;
E ddaw'r Angeu dan ddringo,
I'w dy'n fain at ei En fo.

Yn erbyn Balchder.

Oes urddas na Phlas na phlefer, na choft,
Na cheftyll na gwychder;
Na dim a wnaeth ein Duw Ner,
Dan Nefoedd nad â'n ofer.

Diwygol.

Moliant gogoniant gwiw gynnydd, i Dduw
Am ei ddonieu'n ufydd;
Efe roes efo a rydd,
Yn ddi boen i'n dda beunydd.

Dan

Dan Dduw goreudduw y gorweddaf, *i lawr*
Dan ei law y cyſgaf;
A than dy nerth un Duw Naf,
Y ceidwad mawr y codaf.

Tebygid Ddirifeu ar amryw Deſtunieu, (can's felly gelwir hwynt o'r arddodiad di a rhif, am nad ys yn edrych at gyhyddedd y fraich wrth eu canu; ac nid Durieu neu Dyrieu, fal y tebygrhai) er mwyn y rhai ſy'n caru ſynwyr yn fwy na chyngbanedd; gan na thâl cyngbanedd heb ſynwyr ddim.

Y Mae'n haws adnabod dynion,
Wrth eu chwanteu a'u hamcanion;
Na'u hadnabod yn ddiammeu,
Wrth weithredoed ac wrth eirieu.
Nid yw'r gwaethaf yn gweithredu,
Llawer drwg y mae'n ei chwantu,
Llawer gwaith rhag digwydd iddo,
Gael ei goſpi a'i g'wlyddio.
Ac nid yw y goreu o ddynion,
Mor ddaionus ac y mynnon,
O eiſieu nerth a rhinwedd amlwg,
Ac waith bod eu hanian cyuddrwg.
Goreu doethder yw difrifwch,
Goreu Phyſyg yw ſobreiddiwch,

Ac

Ac o'r golud a'r meddianneu,
Cydwybod dda yw'r tryſſor goreu.
Rhad a rhinwedd addyſc hyfryd;
Ydyw enaid dyn a'i ſywyd,
Heb y rhai'n nid byw o hono,
Er bod chwyth ac anadl yntho.
Nid oes undyn byw a'i drigiad,
Ar y ddaiar is law'r lleuad,
Dinewidiad na difrycheu,
Yn waſtadol mwy na hitheu:
Nid oes un yn berffeith hollol,
Yn yr amſer ſydd breſennol,
Nid oes am hyn ond byw mewn gobeith,
Hyd oni ddel yr amſer perffeith.
Mae gynny ſ achos fil o ddyddieu,
I alaru am fy meieu,
Ond ni ſe 'daf galon barod,
I alaru un diwrnod.
Mawr yw'r dadleu yn y gwledydd,
Ynghylch corph a chadach creſydd,
O dam enaid creſydd ddiddan,
Nid oes nemawr o ymddiddan:
Os gweli ddy ſ y lled orphwyllo,
Na chytcam byth àg ef ymeirio,
E daw a ſon ond dweyd ei gyfran,
Ni'mdeurodd un erioed ei hunan.
Mwy criſtnogeidd a rhinweddol,
Ar ol ſyrhad neu gam aruthrol,
(Duw a wyr) ei ſwyr anghofio,
Na cheiſio talu'r pwyth am dano.

Y neb ni fedro ſwynion eirieu,
A lledguddio'i ddigter weithieu;
Fe fydd hwn wrth lywodraethu,
Ben ynghad mewn gwlad a theulu;
Os digwydda it orthrym der,
Cam ac ammharch ammhorth prudd der,
Cofia hyn a chymer gyſſur,
Mai gwell goddef cam na'i wneuthur.
Mi ddarllenais ddwad yn rhywſodd,
I'r byd hwn wyth ran ymadrodd,
Ac i'r gwragedd mawr lles iddyn,
Fynd a ſaith o'r wyth-ran rhyngthyn.
Gwell gan adyn llwyr-falch lled-ffol,
Fod yn Din-cerdd yn waſtadol,
Na dyſgu bod yn Bencerdd hynod,
Gan un a fyddo gwell ei wybod.
Ynfyd gwr a ry-ddigoſo,
Pan y rhoddir achos iddo;
Yn-fyttach yw i wr ddigoſi,
Heb ddim achos yn ei berſ.
F'aeth rhai tadeu i Gehenna,
Am gaſglu cyfoeth a cham elwa;
A'i plant eilwaith ſy'n myrd yno,
Am eu gwaſgar a'i cam dreulio:
Edifeirwch at Dduw gwir-gu.
A ffydd tuag at ein Harglwydd Jeſu,
Caru pob dyn fel ei hunan,
Dyna'r tri pheth rheidiaf allan.
Mae llawer gwr Duw a'i cymmortho,
A mawr eiſieu cyfoeth arno;

A llawer cyfoeth gan ryw adyn,
Ac eifieu gwr yn berchen arnyn.
Er bod Rhufain fawr yleni,
Yn cadw'r enw hen oedd arni;
E gollcdd hon mae hynny'n reffyn,
Ei hen Ffydfys llawer blwyddyn;
Mae rhai'n mynd i golledig'eth,
Am nad ynt yn credu un peth;
Eraill ynt yn golledigion,
O waith credu mwy na digon.
Eifieu mawr ar wlad y Cymro,
Yw cyfarch Duw a diolch iddo;
A mwy undeb yn ei Chaerydd,
Rhwng Athrawon ynghylch crefydd.
Nid wrth lathen y mae itti,
Fefur o flaen Duw dy weddi;
Ond wrth bwys y mae i ti'n waftod,
Ddwad a hon o flaen y Drindod.
Oedi troi at Dduw yn fuan,
A phechu dros un orig fechan;
All ddwyn triftwch i'r fath adyn,
Na ddarfyddo lawer blwyddyn.
Mae rhai mor gelyd a chybyddol,
Mal pettaent i fyw'n dragwyddol;
A rhai eraill mor afradlon,
A phe baent i feirw'r awron.
Ni all tremiad y Planedeu,
Ddrwg i'r dyn fydd a'i *feddylieu*;
Yn tueddu yn waftadol,
At weithredoedd da rhinweddol.

Lle

Lle bo *cyfraith* Duw'n weledig,
I enaid dyn i ffrwyno'i *ryfyg*,
Ni bydd ond awdurdod bychan,
Ar wŷnieu hwn gan Ser na Sattan.
Nid yw Brudiwr nes er gwybod.
Tyngkedfen ddrwg heb allu'i rhagod;
Nid oes borth rhag hon a'i niwed,
Ond floiat Duw i gael ymwared.
Y dyn y del i maes o'i eneu,
Betheu budron eu harogleu,
Mae'n argoel *fod* ei enaid heinus,
Yn ymborthi ar beth afiachus.
O *ryfeloedd* y byd ymma,
Goreu *rhyfel* ac ymwria,
Yw *rhyfela* ac *ymorfod*,
Am y *Nef* yn erbyn pechod.
Tra pherycla' yw drwg ddynion,
Yr amseroedd ac y byddon,
Gyda'r duwiol; a'i hwynebeu,
Oddi allan megis hwynteu.
Fal y bo llywiawdwyr dynion,
Yn eu moeseu a'i harferion;
Felly agos y bydd pob-dyn,
Ag a lywodraethir ganthyn.
O'r Yscoldai a'r athrawon,
Sy'n y byd i dd'yscu dynion;
Goreu yscol y'r holl-fyd,
I ddysgu dyn yw yscol ac fyd.
Dan demestloedd a thrueni,
Y byd hwn a'i ddirfawr drychni,

Gore

Goreu gwaſgod ac ymgeledd,
Yw bodlonrhwydd ac amynedd.
Gofid rhai a'i dirſawr drallod,
Yw eu bod yn medlu gormod;
Gofid eraill a'u trallodion.
Yw bod ganthynt lai na digon.
Am ddamweinieu y byd yma,
Doed helaethrwydd doed cyſyngdra,
Doed gwaethygu'n lle mynd well-well,
Nid rhaid aros yntho'n neb-pell,
Amſer ſydd i dewi am bob-peth.
Ac amſer ſydd i dd'wedyd rhyw-beth;
Ond ni ellir cael un amſer,
I dd'weyd pob peth yn ddibryder.
Bu'n edifar fil o weithieu,
Am lefaru gormod eirieu;
Ond ni bu gymmaint o berygl'on,
O lefaru llai na digon.
Un o'r goreu o blant Adda,
Yw gweinidog ffyddlon purdda;
Un o'r gwaethaf o blant dynion,
Yw gweinidog drwg anffyddlon.
Nid yw deall dyſg a donieu,
Heb gydwybod dda'n ddiammeu,
Ond fal llyſieu pêr ſy'n trwſio,
Corph drewedig yn ei amdo.
Ni bydd y farn yn union union,
Lle bo cariad gwreſſog ddigon;
Nac ychwaith lle bo dirieidi,
A chenfigen yn rheoli.

Lle

Lle bo carlad fe ganmolir,
Mwy ond odid nag a ddylir;
A chenfigen a wŷl feion,
Lle na byd o dîm achoſion.
Os bydd i un fy nhwyllo unwaith,
Duw faddeuo i hwn ei ddrygwaith;
Ac o'm twyllâ ddwy o weithieu,
Maddeued Duw am hyn i minneu
Ei fai ef ei hun yn bennaf.
Oedd fy nhwyllo i'r tro cyntaf;
A'm bai inneu oedd yr eil-dro,
Fod mor ffol a'mddiried iddo.
Os bydd arnaf elſieu rhyw-beth,
A ſo rheidiol i'm cynhaliaeth;
Y mae'r ce ydd er a ſeddo,
A mawr elſieu pob peth arno.
Myfi wn yn hysbys ddigon,
Na bydd arnaf fawr ddiffygion;
Tra'r ymgadwyf rhag yr arfer,
Sy'n y byd o chwennych llawer:
Rhoed Duw fynno immi yma,
Ped fai'n llawer *llai* na ngwala;
Deued ffynniant deued methu,
Fe ſydd gwell nag wyf yn haeddu.
Dyn yn cael ei anrhydeddu,
Heb ddoethineb yn ei ſeddu;
Sydd ſal pren a fai'n blodeuo,
Heb ddim ffrwyth un amſer arno.
Bydd barchedig it dy hunan,
Na wna'n ddirgel ddim yn un-man;

On

Ond a fynnyt ei fynegi,
I'r un mwyaf wyt yn berchi.
Y Crocodil ar ol wylofain,
A ladd y dyn a ddalio'n gelain;
A llawer dyn a'i wylo oerllyd,
A huda'r llall i drangc anhyfryd.
Nag ymddiried, clyw'th rybuddio,
I Eftron byth os gelli beidio;
Ni thwyllwyd neb erioed yn ormodd,
Ond y gwr a ymddiriedodd.
Perchen tafod a arfero,
Ddweyd am bawb y peth a fynno;
Bydd rhaid iddo wrando'n fynych,
Lawer peth ni bo'n ei chwennych.
Y chwannoccaf i gael breinieu,
Yw'r *yscafnaf* ei ffeddylieu;
N. fyn hwnnw lai na blyfio
Gradd nad yw hi'n addas iddo.
Drwg rhy hael, a drwg rhy gybydd;
Drwg rhy drift a rhy lawenydd;
Ffordd ganolig rhwng dau ormod.
Yw ffordd rhinwedd *glodfawr* hynod.
Drwg rhy lwfr, drwg rhy ofnog,
Drwg rhy ddewr, a rhy galonnog;
Nid da yw rhy o ddim yn un-modd,
Med lai ddoethion yr hen oeloedd.
Pawr bynnag a'r a fyddo,
A chyngor drwg an-nuwiol iddo:
Ni erys hwn yn ddiamryfus,
Nemawr lawn mewn ffordd ddajonus.

Na

Na fydd farnwr rhwng Cyfeillion,
Ond *cais* ddwad a hwynt yn fodlon;
I gyttuno bob ychydig,
O deg a theg yn *ddiddig ddiddig.*
Odid mawr i undyn weled,
A'i ddeu lugad er eu lletted;
Trwy'r holl fyd beth mor hyderus,
Ag yw balchder anwybodus.
Y mae'n *rhaid ir* gwr a garo,
Gael y peth a fo'n ddymuno;
Yn ddyfal *iawn* a mynych mynych,
Wneuthur rhyw beth gyda chwennych.
Dyn *a'i* dafod a weddio,
Ac heb wneuthur *dim a'i* ddwylo;
Ni wna'r fath dduwioldeb *diog*,
Reidus byth yn *ddiangbenog*.
Tra *bendigaid* fil o *weithieu*,
Ydyw'r addyfg bur a'r moefeu;
Yn y Drefa'r wlad a'r D'yrnas
A *ddiwygio* nattur atgas.
Hwyr y daw i'r Nefoedd hyfryd,
Neb rhyw ddyn, pan ddarffo'i fywyd;
Sydd yn rhedeg ac wynebu,
Tra fo byw at Uffern orddu.
Ni bydd crefydd dda ragorol,
Yn ddalonus nac yn fuddiol;
I'r crefyddwr drwg a fyddo,
Heb un rhith *daioni* yntho.
E haera llawer dyn yn ddiball,
Fod gantho gariad mawr at arall;

Heb fwrladu minwedd fechan;
Onid ei les a'i ſŭdd ei hunan.
Gwaethaf un o'r holl wyllt ſŭlod,
Yw'r abſenwr drwg ei dafod;
Ac o'r rhai dof medd pawb gan mwyaf,
Y gwegia thwr yw'r enbyttaf.
Y deall ſy flaenor ac yn benaeth,
Yn yſgoldy pob dyſgeidiaeth;
Onid yr wllys mewn gwirionedd,
Sy'n cadw'r blaen yn yſcol rhinwedd.
Mae Sattan tad y pechod,
Yn hwnt i neb rhyw ddyn ar wybod;
Onid ni fyn o wir *ddirieidi*,
Wneuthur mymryn o ddaioni.
I thebyccaf peth i Sattan,
Ni bydd e yno'i hunan;
Yw rhith grifiion tra gwybodol,
A fo'n byw yn anghriſtnogol.
Nam dda ſydd dra rheſſymol.
Drwg am drwg ſydd anghriſtnogol;
Dwg am dda ſydd dra chythreulig:
Nam dda wg ſydd *fendigedig*.
Pwn ni choelia Dduw pan fyddo;
Yn gorchymyn ac yn addo;
Gaiff goelio'r pen diweddaf,
Holl fygythion y goruchaf.
Ychel *foſtio'n fynych fynych*.
Gweithredoedd goreu freddych:
Nag cael dannod it yn rhy-doſt,
Gweithredoedd gwaetha'wnaethoſt.

Pob

Pob gwatwarwr gwnaedu allo,
O hir watwar a hir wawdlo;
A gyferfydd yn ddiammeu,
A rhyw un a'i gwatwar ynteu.
Na chais byth os wyt ddeallus,
Gyfiawnhau un tro drygionus:
E wna hyn o weithred ddifraint;
Hyd y camwedd y dau cymaint.

Faco ab Dew

Y Byd a fyrthiodd mewn bâr, *bwriad*
A'r brodyr nid ymgar;
Am y golud mae galar,
Gelyn gan gerlyn *ei* gâr.
Un doeth *gwiw* g foeth a gofia, gyngor
Rhag angen a *dirdra*:
Ac un annoeth gwn yna,
Er *dim, ni* wna gyngor da

Gawl i'r Llyfr.

GWel Gymro euro *Araith*, Ardderch
Ddi orcheft *Prydyddiaith*,
Bur *ddidwyll* y *Beirdd odiaith*,
Blaid y Gerdd a blodeu'u *gwaith*.
Angerhald Enaid daioni, yr laith
O'r eithaf fu'n colli;
A *gwiw lwyddiant* gael *iddi*,
Iawn gymmorth *iw* hymborth *hi*.

Sion Rhydderch.

DIWEDD.